

**KOHTUTE HALDAMISE NÕUKOJA
SAJANDA ISTUNGI
PROTOKOLL**

Tallinna Kohtumaja, Tallinn

21.september 2018. a

Kohalviibijad

KHN-i liikmed ja asendusliikmed:

Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Ivo Pilving, riigikohtunik
Tanel Saar, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik
Sten Lind, Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik
Iris Kangur-Gontšarov, Harju Maakohtu kohtunik
Piia Jaaksoo, Pärnu Maakohtu kohtunik
Hannes Vallikivi, Eesti Advokatuuri esimees
Marju Agarmaa, Õiguskantsleri Kantselei, õiguskantsleri vanemnõunik
Lavly Perling, riigi peaprokurör
Peeter Jerofejev, riigikohtunik (asendusliige)
Liis Arrak, Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik (asendusliige)

Teised osalejad:

Liivi Loide, Tartu Maakohtu esimees
Rubo Kikerpill, Pärnu Maakohtu esimees
Meelis Eerik, Harju Maakohtu esimees
Astrid Asi, Viru Maakohtu esimees
Kersti Kerstna-Vaks, Tartu Ringkonnakohtu esimees
Villem Lapimaa, Tallinna Ringkonnakohtu esimees
Tiina Ereb, Tartu Ringkonnakohtu; Halduskohtu ja Maakohtu kohtudirektor
Hans Moks, Harju, Viru ja Pärnu Maakohtu, Tallinna Ringkonnakohtu ja Halduskohtu kohtudirektor
Virve Altuhova, Tartu Maakohtu kinnistus- ja registriosakonna kohtudirektor
Liis Lindström, Riigikohtu esimehe nõunik
Kerdi Raud, Riigikohtu direktor
Merje Talvik, Riigikohtu kommunikatsiooniosakonna juhataja
Janar Filippov, Tallinna Ringkonnakohtu avalike suhete teenistuse juht
Kaidi Lippus, Justiitsministeeriumi kohtute talituse juhataja
Signe Usar, Justiitsministeeriumi kohtute talituse nõunik
Küllli Luha, Justiitsministeeriumi kohtute talituse analüütik
Siret Jürgenson, Justiitsministeeriumi kohtute talituse nõunik
Lagle Zobel, Justiitsministeeriumi kohtute talituse analüütik
Kai Härmand, Justiitsministeeriumi õiguspoliitika asekanstler
Kristel Siitam-Nyiri, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekanstler
Tõnis Saar, Justiitsministeeriumi kanstler
Viljar Peep, alates 1.10.2018 Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler

Juhatas: **Priit Pikamäe**, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Protokollis: **Signe Usar**, Justiitsministeeriumi kohtute talituse nõunik

Algus: 21.09.2018. a kell 10.28

Lõpp: 21.09.2018. a kell 16.32

Istungi päevakorras on:

1. Esimese ja teise astme kohtute arengukava projekti arutelu – KS § 41 lg 3 p 4 – Töörühma juht
Tallinna Ringkonnakohtu esimees Villem Lapimaa; Justiitsministeerium, Kaidi Lippus

Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust arengukava projekti osas

Materjalina lisatud arengukava projekt, kohtute visiooni ja väärtuste projekt ning KHN-i liikmete arvamused arengukava projekti osas

Pikamäe: Tere tulemast kohtute haldamise nõukoja 100. istungile! Kuna tegemist on juubeli istungiga, on meie päevakava natuke erinev. Esiteks on meil väga põhimõtteline teema, milleks on kohtute arengukava arutamine ning teiseks on meil ette nähtud ka 100. istungile pühendatud lõuna, pärast mida jätkame arengukava arutelu ning kõige lõpuks on üritusena ette nähtud ka ekskursioon vastselt avatud Tallinna kohtumajas. Suur tänu Meelis Eerikule meie võõrustamise eest. Kas päevakorra osas on täiendusi?

Päevakorrale täiendusi ei ole ning päevakord loetakse kinnitatuks.

Maikuisel KHN-i istungil sai kokku lepitud, et planeerime arengukava dokumendi üle mõtete vahetamiseks eraldi KHN-i istungi, mis annab võimaluse minna käsitletud teemadega süvitsi. Narva-Jõesuus tegime juba põgusa sissejuhatuse, aga dokument on vahepeal edasi arenenud –saanud parema vormistatuse ja teemad on põhjalikumalt lahti kirjutatud. Annan sissejuhatuseks sõna Kaidi Lippusele.

Lippus: Mul on väga hea meel siin 100. istungil nii olulist ettekannet sisse juhatada. Maikuu tutvustasime kohtute arengukava, mis on kokku pandud aktiivses koostöös kohtujuhtidega ja kuhu on saanud oma häid mõtteid lisada ka kõik KHN-i liikmed nii aruteludel kui ka kirjalikus vormis. Eelmisel nädalal oli meil erakorraline KHN-i istung, kus Riigikohtu esimees nimetas arengukava tähtsamad valdkonnad, mis vajaksid eriti tähelepanu. Ühtlasi väljendas Riigikohtu esimees soovi, et me tänasel arutelul ei takerduks teksti ja redaktsioonilistesse märkustuesse. Kuivõrd juristidel on keeruline loobuda tähelepanekutest, mis teksti kohta on ja soov on saada valmis tekst, mis annaks väärtõlgendustele võimalikult vähe ruumi, siis oleme kavandanud tänase esitluse nii, et oleme lasknud tekstist lahti. Mõtted on küll samad, kuid viis, kuidas väljendame tänaseid probleeme ja neile pakutud lahendusi, on teine ja kompaktsem. Nii saame rääkida ideedest. Tänapäevane palve on arutleda selle üle, kas väljatoodud probleem on õige ja sellele välja mõeldud lahendus võiks viia parema tulevikuni.

Meie strateegilised eesmärgid on jäänud samaks ning ka KHN-i liikmed ei ole teinud nende ümbersõnastamise osas ettepanekuid. Need on 1) tõhus ja kaasaegne kohtuorganisatsioon, 2) tõhus kohtumenetlus ja 3) usaldusväärne ja läbipaistev kohtusüsteem. Arutamist vajavad põhiteemad on kohtuvõrgustik, kohtuhaldus, kohtumenetlus ja IT ning kohtupersonal. Esimese valdkonnana avaksime Villem Lapimaaaga koos kohtuvõrgustiku kaasajastamise teema.

Lapimaa: Kuna meil on 2 tundi aega, siis ilmselt on parem, kui ettekandjad räägivad üle vähem seda, mis on kirjalikult välja saadetud ja jõuaksime võimalikult kiirelt diskussiooni juurde. Enne kui hakkame kohtuvõrgustiku puhul analüüsima kohtumajade ja kohtute arvu üle, tuleb lahti mõtestada, millega kohus tegelema peab ja millised on funktsioonid, mis saab delegeerida sinna, kus nende lahendamine on optimaalsem. Oleme täna sellises olukorras, kus kohtuvõrk on enam-vähem selline nagu ta 90ndate alguses paika pandi, kuid elu on teinud omad korrektiivid ning inimesed ja vaidlused on kogunenud keskustesse. Samas on vaja ka kohapeal õigusemõistmine säilitada, et õigusemõistmise füüsiline kättesaadavus inimestele ka maapiirkondades ei väheneks. See probleem vajab lahendamist. Praegune probleem on ka vähene spetsialiseerumine ning leiame, et kohtusüsteem võiks rohkem rõhku panna kvaliteedi ja efektiivsuse tõstmisele läbi spetsialiseerumise. Halduse poole pealt on ressursiprobleem kinnisvara ebatõhus kasutamine. Oleme välja pakkunud ka riigihangete vaidlustamiskomisjoni (VAKO) integreerimise kohtusüsteemi, mis peaks olema suhteliselt valutu protseduur, kuna VAKO liikmetel on praegu seaduse järgi kohtunikega võrdne palk ja liitmisel toodaks ressursid Rahandusministeeriumi alt kohtutele üle. Seeläbi paraneks ka riigihangete menetlus, ehk praegune sisuliselt neljaastmeline kohtumenetlus asenduks kolmeastmelisega, arvestades, et riigihangetes on asja lahendamise kiirus äärmiselt tähtis ja ühes astmes tuleb 45 päevaga keeruline vaidlus lahendada.

Lippus: Homsete lahenduste juures on välja toodud suuremad kohtumajad. Arengukava kohaselt peab igas kohtumajas olema 4 kohtunikku. See näeb ette, et kohtumajade arv, kuhu nimetatakse kohtunikke, väheneb, aga õigusemõistmise kohad jäävad igasse maakonnakeskusesse nii nagu poliitiline soov on praegu selgelt väljendatuna olnud.

Lapimaa: Suuremad kohtumajad ei tähenda, et Tallinna kohtumaja ja paljud teised kohtumajad tuleks suuremaks teha, vaid et väiksemad maakonnakeskuste majad muutuksid tugevamaks.

Lippus: Oleme tööühmades rääkinud, et teatud kategooria kohtuasju jagades ei pruugi spetsialiseerunud kohtunikke olla igas väikelinnas, kus on kohtumaja. Kui see on asja kategooriast tulenevalt mõistlik, siis näeme ühe lahendusena muuta menetlusseadustikke selliselt, et spetsialiseerunud kohtunik ei pea sõitma igasse punkti asja arutama, vaid koha otsustab kohtunik ja vajadusel sõidab ka menetlusosaline.

Lapimaa: Kompetentsikeskused - kindlasti sellise nimega struktuuriüksusi ei tule, see on termin, mida kasutame, et sisust paremini aru saada. Kohtute sees moodustuksid sellised üksused, kuhu koonduvad teatud liiki kohtuasju arutavad kohtunikud ja nende tugipersonal. Oleme välja pakkunud alaealiste, majanduskuritegude, maksejõuetuse ja eestkoste järelevalve valdkonnad. Selline kompetentsikeskus oleks kohtute ülene, kuid nad moodustavad ühe üksuse, neil on võimalik kasutada sama tugipersonali ja neile korraldatakse koolitusi üksuse siseselt, et info erinevate kohtute vahel paremini liiguks.

Lippus: Kõikide nende lahenduste elluviimiseks on vaja, et seadus neid toetaks. Mis kohtuvõrgustikku puudutab, siis tuleb teha üks suurem ja laiapõhjalisem analüüs, nagu KHN-is ka arutanud oleme.

Pikamäe: Täna sissejuhatuse eest, arvan, et lähemegi edasi eesmärkide kaupa. Iga eesmärgi kohta kuulame ära sissejuhatuse ja vahetame mõtteid. Nii nagu Tartus eelmisel erakorralisel KHN-i istungil kokku leppisime, siis arutame arengukava KHN-is kahel lugemisel. Täna on sisuline mõttevahetus ja detsembrikuisel KHN-il võiks olla lõpliku seisukoha kujundamine. Olge head võtke sõna.

Eerik: Kohtute kompetentsikeskus – kes seda juhib? On see kohtu esimees või keegi teine? See on probleemiks.

Lippus: Kompetentsikeskust juhiks kohtunik, kindlasti mitte kohtu esimees. Seaduse muudatused peaksid seda toetama. Kompetentsikeskuse juhtimine oleks kohtunikule päris suur lisapingutus lisaks õigusemõistmisele ja selleks, et kompetentsikeskus tööle hakkaks, näeme ette vastava seaduse muudatuse.

Kerstna-Vaks: Saan aru Harju Maakohtu esimehe küsimusest ja ka antud vastusest, aga need ei lähe kokku. Kompetentsikeskust sisu mõttes peaks juhtima kohtunik, aga Meelis Eerik peab silmas järelevalvet, mis peab jääma ikkagi kohtu esimehele. See oleks maatriksjuhtimine.

Lippus: Parandan ennast. Täna distsiplinaarjärelevalve reegleid, kohtualluvuse reegleid või kohtuasjade jaotamise reegleid see muudatus ei puuduta. Kohtunikud, kes kuuluvad teatud kompetentsikeskusesse ei allu juhtimise mõttes kompetentsikeskuse juhile, vaid oma kohtu esimehele ja tööd jaotatakse nii nagu tööplaanis ette on nähtud.

Kerstna-Vaks: Kompetentsikeskuse juht ise peaks ju alluma järelevalve tähenduses ka kohtu esimehele? Aga kui keskuse juht on kohtute ülene?

Lippus: Ta on selle kohtu nimekirjas, kus ta töötab. Ta on Eesti kohtusüsteemis sisuline juht mingis kindlas valdkonnas.

Eerik: Ehk kompetentsikeskuse juhtimine on tegelikult infovahetus?

Lippus: See hõlmaks infovahetust, praktika ühtlustamist, õigusloomes kaasa rääkimist ja kogu arendustegevust, mis puudutab seda valdkonda.

Loide: Seda kompetentsikeskust võib mõelda ka nii, et kohtunikud paiknevad füüsiliselt mingis keskuses. Tegelikult dokumendi mõte oli, et ta koondab erinevaid kohtunikke ja erinevale valdkonnale spetsialiseerunud inimesi kohtute üleselt.

Lapimaa: Jah, ja sinna kompetentsikeskusesse kuulub ka kohtunik. Ei ole ette nähtud, et kohtunik peabki lahendama ainult neid spetsiifilisi kohtuasju. Tal võib olla näiteks 50% koormusest maksejõuetuse asjad ja nende asjadega seonduvalt suhtleb ta tihedalt sellesse kompetentsikeskusesse kuuluvate kohtunikega ja juhiga, kes tagab asjaajamise, koolitused, infovahetuse ja õigusloomes osalemise, ning muus osas teeb kohtunik oma tavapärasest tööd. Seaduse tähenduses järelevalve jääb kohtu esimehele.

Loide: Peab läbi mõtlema selle, kes on pädev määrama seda, kui suures hulgas lahendab see kohtunik neid kompetentsikeskuse valdkonda kuuluvaid asju. Loogiline on, et see on kohtu üldkogu otsustada ja seal ei saa sekkuda keskuse juht. Saan ma õigesti aru?

Lapimaa: Kindlasti. See on tööjaotusplaani küsimus.

Pikamäe: Mida täpselt selle termini all mõistetakse? Kompetentsikeskuse mõiste tekkis ministeeriumi töödokumentides mõni aasta tagasi, selle sisu on ajas pidevalt muutunud ja selle all on mõistetud väga erinevaid asju. Ka praegu tekib küsimus, kas saame asjast ühtemoodi aru. Kuivõrd ettekandes toodi välja, et keskusesse tuleks koondada teatud liiki asjade arutamine (toodi näiteks eestkoste asjad, alaealiste asjad, teatud kriminaalasjad), siis on minu hinnangul tegemist õigusemõistmisega –ehk konkreetsete kohtuasjade lahendamisega. Kui seda nii mõista, siis termin „kompetentsikeskus“ on eksitav. Pigem on siis tegemist teatud kohtuasjade kohtualluvuse koondamisega konkreetse kohtu juurde nii nagu praegu on näiteks rahvusvahelise koostöö asjad Harju Maakohtus ja maksekäsu asjad Pärnu Maakohtus. Kas see on see, millest me räägime?

Lippus: Ei.

Lapimaa: Toon suvalise näite. Pärnu Maakohtus on kohtunik, kes spetsialiseerub maksejõuetusasjadega. Ta panustab palju valdkonda, aga ta on seal üksinda. Keskus võimaldaks seda kohtunikku kaasata gruppi või seltskonda, kes teistes kohtudes samaaegselt seda liiki kohtuasju arutab, et neil oleks võimalik rohkem kogemusi vahetada. Kui saame palgata sinna keskusesse ka näiteks raamatupidamisspetsialisti või finantsanalüütiku, kes oleks võimeline kohtunikule juurde pakkuma kohtuasja lahendamiseks vajalikku sisulist tuge ja spetsiifilist teadmist, siis oleks see koht, kus nad saavad koos käia ja asju koordineerida. Mõte ei ole, et loome eri kohtualluvuse teatud liiki asjade suhtes konkreetse kohtu juurde. See on pehmem meetod.

Pikamäe: Ei saa ikka aru, mis see mõte on? Tõid välja näite, et on maakohtunik, kes on spetsialiseerunud maksekäsu ja sõidab teise kohtusse sama valdkonda abistama. See on ju siis kohtunike kohtutevaheline roteerumine.

Lapimaa: Ta ei sõida teise kohtusse abistama, vaid ta lahendab ikka oma kohtus kohtuasja.

Lind: Kas saan aru, et kompetentsikeskuse töös osalemine on midagi analoogset nagu mõnes kohtu omavalituseorganis tegutsemine, nii nagu meie arutame KHN-is asju? Või on see midagi muud?

Lippus: Pigem võiks paralleeli tuua sellega, et näiteks Advokatuuris on teatud valdkonna ekspertkomisjon, kus arutatakse praktilisi probleeme ja tehakse koostööd seadusloomega tegelevate asutusega ja oma partnerorganisatsioonidega. On kompetentsikeskust juhtiv kohtunik ja sinna on võetud valdkonna eksperdid, kes võivad olla näiteks kohtujuristid, kellel on teatud lisakompetents. Näiteks on tal finantsalane haridus ja ta on maksejõuetuse valdkonnale spetsialiseerunud kohtujurist. Selliste arendusnõunike allumise osas võib mõelda, et kompetentsikeskust juhataval kohtunikul on oma meeskond, kes aitab tal arendustegevusega tegeleda. Me arutasime töörühmas põgusalt kohtualluvuse muutmise küsimust, aga leidsime, et see läheb liiga kaugemale. Oleme näinud seda ikkagi asjade lahendamise kvaliteeti tõstva keskusena.

Pikamäe: Kas kompetentsikeskus ei tähenda kohtualluvuse reeglite muutmist?

Lippus: Ei tähenda.

Pikamäe: Sisuliselt räägime siis kohtute juurde teatud spetsialiste koondavate osakondade moodustamisest. Ehk et inimesed, kes läbi ja lõhki tunnevad näiteks lepitamisprotsessi olemust, on

koondatud ühte osakonda näiteks Pärnu või Viru maakohtu juurde, aga kohtunikud, kes neid asju lahendavad on ikkagi nendes esimese astme kohtutes, kus nad praegu on. Mis selle kasu oleks? Kas inimesed, kes osakonnas on, käivad hea nõuga toetamas mingisuguste kohtuasjade lahendamist või on need puhtalt koolituslikud osakonnad, mis jagavad oskusteavet, aga ei võta osa konkreetse menetlusgrupi tööst? See vajab selgeks rääkimist. Saades aru Meelis Eeriku alustatud küsimustest, siis alluvusprobleem, nii nagu praegu ministeerium seda kirjeldab, ei saagi tõusetuda. See on siis lihtsalt kohtustruktuuri üksus ja sellisena allub see ka kohtu esimehe järelevalvele, distsiplinaarvõimule ja kõigele sellega kaasnevale.

Saabub Viljar Peep

Kerstna-Vaks: Kompetentsikeskus on praegu töösõna. See oli töögrupis mõeldud edendama ja kaasa aitama kohtunike spetsialiseerumisele ja seeläbi ka kohtumenetluse ja kohtulahendite kvaliteedi tõusule. Minu arusaamist mööda ei ole päris nii, et nende loomisega seoses ei ole vaja läbi mõelda kohtualluvuse reeglite muutmist. Räägin konkreetsetelt maksejõuetusajadest, kus tehakse praegu pankrotiseaduse muutmise eelnõud, millele olen ise ka ekspertarvamuse andnud. Pankrotiseaduse muudatuste üks alus on, et pankrotikohtu võimekust tuleb oluliselt suurendada, kuna rahvusvahelistes dokumentides on Eestile tohutult etteheiteid selles osas, mis puudutab kohtunike kompetentsi ja kohtumenetluse efektiivsust. Seal on küll mõtte selles, et kohtualluvuse reegleid muudetakse nii, et neljast maakohrust kahes ei lahendata maksejõuetusaju ja on kaalumisel ka mõtte, et on vaid üks maksejõuetuskohus. Lisaks on kõne all Harju Maakohrust kohtuasjade ära toomine, et Harju Maakohtu töökoormust vähendada. See eeldab igal juhul alluvusreeglite muutmist. Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna eraõiguse talituse juhatajal Indrek Niklusel oli mõtte kompetentsikeskusest, mis võib ka kohtute ülene olla. Täpsemalt, osa maksejõuetuskohtunikke töötab Harju Maakohustus ja allub kohtu esimehele, teine osa töötab Tartu Maakohustus ja alluvad kohtu esimehele ning siis on juht, kes metoodiliselt juhendab, et parimad praktikad saaksid jagatud ja teeb tõessti koostööd eelduslikult loodava ombudsmaniga, pankrotihaldurite ühendusega, Advokatuuriga, sh nende maksejõuetuse komisjoniga ja Prokuratuuriga, ehk Eestis hakkaks kohtu poolt toimina lõpuks efektiivne maksejõuetusmenetlus. I. Nikluse mõtte oli, et see juht ei peaks olema mitte esimese astme kohtunik, vaid kõrgema astme kohtunik. Oleme seda mõtet arutanud hoopis sellisel kujul. Maksejõuetuse puhul eeldab kompetentsikeskuse loomine alluvusreeglite muutmist. Nüüd eestkostest – käisin eestkoste nõupäeval, kus kurdeti, et ei teata praktikast ja on tohutu probleem metoodika ja väljaõppega. Inimesed, kes eestkoste järelevalvet teostavad, ei ole üldjuhul kohtunikud. Viru Maakohustus on hea eestkoste järelevalvespetsialist, kes pole jurist ja teeb koostööd kohtujuristiga, samas nende praktika ei lähe üldse kokku mõne teise piirkonnaga ja selle üle ollakse siiralt mures. Seal on vaja kompetentsi ja just metoodilist juhtimist kohtuniku poolt, kes vaatab kogu riiki, mitte ainult kitsalt oma piirkonda, ja teeb koostööd erinevate osapooltega (igasuguste organisatsioonidega, õigusloome poole pealt ministeeriumiga, vajadusel Sotsiaalministeeriumiga, omavalitsustega jne). Need on kohad, kus oleks kompetentsikeskust vaja ja selles osas ei ole tegemist kohtuniku ressursi raiskamisega, kuivõrd sellist metoodilist juhendamist ei saa keegi teine peale kohtuniku teha.

Saabub Ivo Pilving

Eerik: Saan aru, et kompetentsikeskuse mõtte on ühtne praktika. Aga mis saab edasi? Võib ju olla nii, et Tartu Ringkonnakohus lahendab ühte asja ühtmoodi, Tallinna Ringkonnakohus teistmoodi või siis erinevad kolleegiumidki lahendavad erinevalt. Kompetentsikeskus võib pingutada nii palju tahab, aga mis edasi saab?

Kerstna-Vaks: On suur vahe. Eestkoste järelevalve on valdkond, kus ringkonnakohtu praktika võib erineda, aga see on minimaalne. Ümarlaual toodi eestkoste valdkonnast reaalseid näiteid – inimene on Viru piirkonnas ja temalt on nõutud seda ja teist. Nüüd kolib inimene Harju piirkonda ja selgub, et kõik see, mida see hooldaja on teinud, on olnud järsku vale ja uues kohas on absoluutselt teised nõuded.

Eerik: Kas ringkonnakohtus ei pea siis olema ühtset praktikast?

Kerstna-Vaks: Ütlen Apellatsioonikohtu 100 üritusel kõlanud Helsingi apellatsioonikohtu esimehe sõnadega, et kohtupraktika ühtlustamine ei ole apellatsiooniaseme ülesanne, sellega tegeleb kõrgem kohus.

Pikamäe: Nimetatud Soome kolleegil on õigus, et ringkonnakohus ei pea tagama kohtupraktika ühtsuse, tal ei ole selleks menetlusreeglitega mingit korraldust ette nähtud. Võimalik, et ringkonnakohtu erinevad kolleegiumid lahendavad analoogseid asju erinevalt. Praktika ühtlustamine on ikkagi kõrgeima astme kohtu ülesanne, kus on eraldi protseduur selleks, mis saab, kui üks koosseis soovib asuda teisele seiskohale, kui seda tegi varem teine. Aga see tähendab, et mingil määral peab seda analoogilist ekspertteadmist olema ka Riigikohtu juures.

Jerofejev: Ettekandjaid kuulates hakkab mulle üha rohkem see kompetentsikeskuse mõte meeldima. Tegelikult on nii, et kohtualluvuse reeglite muutmine ei allu halduslikule korrale, see on sätestatud seaduses. Minu meelest nad ei ole konfliktis, mõlemad tuleb ilmselt teha. Kohtualluvust tuleb muuta, et rohkem koormust ühtlustada. Kui nüüd täpselt ära määratleda, et kompetentsikeskus ei tähenda kohtualluvuse muutmist, siis võib kompetentsikeskus tõesti lahendada ühe probleemkoha. Kui sealt tuleb nõ *knowhow*'d asjatundjate näol, siis kaob ehk ära probleem, et mingis väiksemas kohas kohtunik ei saagi mingis valdkonnas spetsiifilist kompetentsi, kuna selles piirkonnas pole üldse konkreetseid juhtmeid. Sellisel juhul kompetentsikeskus tõesti aitaks. Seda ei ole mõtet hakata haldama ning see ei ole koht, kus kohtu esimees peaks hakkama järelevalvet teostama, see on tegelikult õppekeskus. Järsku kompetentsikeskus ongi see, mis aitab ühtlustada praktikat ja aitab olulisest teada saada. Seega toetan mõtet, kuid tuleks väljendada selgemalt, et see ei ole kohtualluvuse muutmine, mida tuleks ka tõenäoliselt teha, ning maha tuleks võtta küsimus, kes seda juhtima hakkab.

Vallikivi: Advokatuuris on meil nõ kompetentsikeskused ehk teemakomisjonid, kus on kusagil kümnekond liiget ja kõik need asuvad Tallinnas. Laiendades oma kommentaari teemale, ütlen, et 85 % advokaatidest on Tallinnas ja ollakse valmis mujale sõitma. Mis puudutab kompetentsikeskust, siis toon näite meditsiinist. Mu ema on arst Viljandi Haiglas, kus veel tehakse operatsioone, kuid varsti enam mitte. Mu ema läheb varsti pensionile ning nooremaid inimesi enam peale ei tule. Viljandisse ei ole mõtet teha mingit suurt ajukirurgiakeskust, kuna seal ei ole patsiente ja sinna sõita on kulukas. Sama peaks olema ka kohtutel – turujõudude vastu ei saa, kui just riik ei maksa seda kinni, et viib mingi valdkonna tippspetsialiste Tallinnast välja. Rääkides sellest, et vajadusel sõidab menetlusosaline ja on küsimus, kus on kohtumajad ja kus kohut mõistetakse, siis paraku on nii, et kohapeale peavad jääma eraisikutega tegelevad kohtunikud, kes lahendavad lihtsamad tsiviilasjad ära ning nende asjade osas, mis on näiteks majanduskutsetegevus, võib öelda, et menetlusosaline sõidab. Tõenäoliselt ei ole majanduslikult võimalik pidada selliseid kompetentsikeskuseid ja kohtuid, mis arutavad neid asju väljaspool keskusi. Mis puudutab seda, et kompetentsikeskus võib olla Tallinnas, aga inimesed on kusagil mujal, siis see ei ole probleem. Meil näiteks kolib Hiiumaale Ene Ahas, kes on perekonnaõiguse komisjoni esimees ning jääb ka edaspidi komisjoni esimeheks, sest tänapäeval on lihtne suhelda ja sõita. Leian, et ei ole mõistlik viia kompetentsikeskusi Tallinnast välja.

Kangur-Gontšarov: Kohtunikke võib kompetentsikeskusesse koondada kohtute üleselt, aga kuidas selle haldamine kohtute üleselt toimub või näiteks kohtujuristi ja spetsialistide jagamine? Seda vist ei saaks kohtute üleselt ära otsustada. Nõus eelkõnelejaga, et peaks ära otsustama, kus see kompetentsikeskus asub. Kui tulla pankrotiasjade juure tagasi, siis tuleks otsustada, kas need on Tartus või Tallinnas ja võib olla kaob üldse ära sellise kompetentsikeskuse loomise vajadus. Kui Kersti töö välja, et Harju Maakohus teeb eestkoste järelevalve spetsialist midagi halvasti, siis tulge ja rääkige ning ühtlustame, saame neid asju ümarlaudades arutada.

Eerik: Meil on väga hea eestkoste järelevalvespetsialist.

Arrak: Mida annab kompetentsikeskuste nime all eraldi osakonna loomine rohkemat kui näiteks teatud valdkonnale spetsialiseerunud kohtunike koostöövõrgustik? Kas on vaja mingit struktuuriüksust moodustada? Meil on ju igasugused kommunikatsioonivahendid olemas või menetlusgrupid, ehk on võimalik tekitada grupp spetsialiseerunud kohtunikest ja kui neil on küsimusi, siis nad saavad selles grupis omavahel suhelda. Neil võib olla olemas ka oma veebileht. Koostööd on võimalik tihendada ka vähem bürookraatlike meetmetega ja selleks ei ole minu hinnangul eraldi osakonda vaja.

Lapimaa: Nõus. Formaalselt ei ole keskus kohtu struktuuriüksus, mis on ka arengukavas välja toodud, ja mõte ongi, et moodustuks nõ ümarlaud, kus on kokku koondunud üle kohtute oma ala spetsialistid ja juhtimist ei ole selles mõttes, et kes keda karistab ja kes kelle üle järelevalvet teostab, vaid see on koostöö vorm.

Arrak: Kas see ei võiski siis toimuda koolituste raames? Ehk koolitusosakond korraldabki spetsialiseerunud kohtunikele koostöö toimimiseks ümarlaudu, kus võiksid osaleda lisaks kohtunikele need spetsialistid, kes omavad lisateavet. Miks on osakonda vaja?

Lapimaa: See peakski niimoodi olema, aga see praegu ei toimi. Mõttelise üksuse loomise mõte on, et üks inimene hakkab seda vedama. See ei ole osakond.

Tanel Saar: Pooldan lähenemist, et pigem enne mõtle ja siis tee. Võiks kohtusüsteemi ümberkujundamisega minna seda teed, et kõigepealt analüüsime ja täna ei otsusta, millised need kompetentsikeskused on. Siinse arutelu tulemus võiks olla, et sellest saab analüüsi lähteülesanne, kus selgitame välja, mida meil vaja on ja nende tulemuste põhjal hakkame otsuseid tegema. Kas kompetentsikeskuste moodustamine seondub eesmärgiga, et igas kohtumajas oleks neli kohtunikku või kuidas me selleni jõuame, et igas kohtumajas on neli kohtunikku?

Lippus: Kompetentsikeskuse lahenduse all ei saa esimese ja teise astme kohtute arengukava teha kõiki reforme. Me ei ole tahtnud arengukavva panna maksejõuetuse reformi, mis on kindlasti vajalik, ega perekonnaseaduse reeglite lihtsustamist, mis aitaks kindlasti kaasa kohtute tegevusele ja vaidluste vähendamisele. Kohtualluvuse muutmise suund on juba võetud – kõik rahvusvahelised asjad koonduvad uute seaduseelnõude tegemisel, isegi kui nad varem on olnud erinevate maakohtute alluvuses, seega kohtualluvuse reegleid muudetakse praktika ühtlustamiseks ja asjade menetlemise kiirendamiseks. Arvan, et maksejõuetuse revisjoniga tehakse need ettepanekud ja olukorda muudetakse. Kompetentsikeskused toetaksid muudatusi kohtuhalduslikult. Iga koolituse korraldamine, iga veebilehe ja meililisti tegemine on tegelikult töö ja selleks, et inimesed tunneksid, et nad on ühes ekspertgrupis koos, tuleb see tunnetus ka tekitada. See ei ole suur reform, vaid projekt, mis hakkab elama, kui inimesed on gruppi koondunud, tahavad teatud valdkonnas spetsialiseerumist jätkata ja praktikat ühtlustada. Mis puudutab ringkonnakohtute erinevat praktikat, siis praegu koolituskava kohaselt räägib Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegium Pärnu kohtunikega ja Harju kohtunikega ning ei räägi Tartu kohtunikega. Kui tsiviilkolleegiumi vastas oleks kompetentsikeskus näiteks maksejõuetusevaldkonnas, siis tuleksid erinevad praktikad paremini välja. Analüüsimise asemel võiks ühe kompetentsikeskuse moodustada ja vaadata, kuidas see praktikas toimima hakkab, selliselt proovimine ei too kaasa ka eriti kulutusi.

Pikamäe: Olen nõus Tanel Saarega, et enne võiks põhiasjad läbi mõelda.

Perling: Asja mõte on, et inimesed Eestis eri piirkondades oleksid seaduse ees võrdsed, et nad saaksid samadel alustel Prokuratuuri poolt kohtu ette saadetud ja lõpuks vastutusele võetud või mitte võetud. Jagan Prokuratuuri kogemust - me oleme kõike proovinud. Oleme teinud koolitusi, kuid need, keda ei ole vaja koolitada tulevad ikka kohale ja neid keda oleks vaja koolitada, seda ei tee. On inimesi, kes on kõikidel ümarlaudadel, olenemata sellest, kas jutt käib maksudest, lastest või julgeolekust. Oleme jõudnud järelduseni, et tuleb teha mitut asja korraga. Mõnes mõttes võib lõputult analüüsida, mulle ka meeldib see, aga lõpuks läheb aastaid mööda ja prokurörid on ikka hädas, et kusagilt ei tule abi, kuidas teha nii, et inimesed oleksid võrdsed seaduse ees. Sealts võtaksime omakorda järelduseni, et selline grupp (me ei ole sellele ilusat sõna leidnud), kuhu kuuluvad need, kes mingis valdkonnas on head, sõltumata sellest, kas nad on prokurörid või juristid, hakkab tööle kui talle antakse selge ülesanne või ootus. Näiteks kübergrupp, kus võib mõnes mõttes olla palju prokuröre, aga see ei vii meid edasi, oleme jõudnud selleni, et kübergrupis on ootus teha järgmiseks aastaks selgeks, kuidas jurisdiktsiooni kohaldame, kuni selleni välja, milliseid tehnoloogiaid võiks menetluses rohkem kasutada ja kuhu üldse digimenetlus areneb. Sinna gruppi peaks kuuluma kõik, et kaasatus oleks hästi suur – ühelt poolt riigiprokurör, igast piirkonnast keegi ja kolmandaks üldse haldusosakonna inimesed, need kes vastutavad hoopis muu poole eest. Grupi liikmetel on selged ootused ja nemad ütlevad ka välja, mis koolitusi on vaja, et küberteemast aru saada. Teine tase on need, kelle saadame välismaale õppima ja kes tulevad tagasi ja oskavad päriselt neid asju üles leida. Oleme neile selgeks ootuseks pannud teatud *soft law* kujul kokkuleppe saavutamise. Eelmine aasta tegime seda kolmes valdkonnas – roolijoodikud, alaealised ja keskkonnakuritegude menetlemine. Oleme ehk neid kokkuleppeid ka kohtutega jaganud, vabandan, kui ei ole. Tundus, et kui need inimesed, kes teemat valdavad, tegid omavahel teatud *soft law* kokkuleppe (nimetame seda ühtse praktika kokkuleppeks), siis see hakkas tööle. Teine küsimus, oleme rääkinud Prokuratuuri väärtustest, strateegilistest eesmärkidest jne ja tekkis küsimus, kas õigussüsteemis on strateegilised eesmärgid, millega peab arvestama ja mida keegi koordineerib? Meil on neli eesmärki – 1) kannatanu väärikas kohtlemine, 2) süüdistatava mõjus kohtlemine (pätt vang, haige inimene ravile, alaealine erikohtlemisele), 3) koostöö ja 4) atraktiivne tööandja.

Pikamäe: Selge on, et kompetentsikeskustega seonduv on arengukava projektis jätkuvalt segane. Kui see on endiselt aktuaalne, siis tuleks täpselt lahti kirjutada, mida selle all silmas peetakse. Olen seda meelt, et kui küsimus on väheses spetsialiseerumises, siis ühelt poolt on mingeid liiki asju üleriigiliselt vähe ja seetõttu kohtunike spetsialiseerumine nendele asjadele on kaootiline ja kui on vaja spetsialiseerumist suurendada, andes rohkemat kompetentsi nende konkreetsete asjade lahendamiseks, siis ei ole muud lahendust kui erandliku kohtualluvuse tegemine ja nende asjade tõstmine ühe kohtu juurde, kus nende asjade lahendamise kaudu kujunebki välja nende lahendamise kompetents – seda nii kohtunike kui kohtujuristide arvel ja võib olla ka ekspertide arvel, keda nende asjade lahendamise juurde kaasatakse. Samamoodi on Eesti haiglasüsteemis, et teatud operatsioonid on koondatud teatud haiglate juurde ning kuskil mujal seda ei tehta, sest see on kallid ja neid inimesi on vähe, samuti on nende patsientide hulk üleriigiliselt liiga väike. See tähendab kohtualluvusreeglite muutmist - näiteks tõsta maksejõuetusmenetlus Tartu Maakohtu juurde, kus tekib vastav spetsialiseerumine. Selleks on aga vaja läbi mõelda, mida see praktikas tähendab. Analoogiline näide on maksekäsu kiirmenetluse keskus, mis on Pärnus ja mis koondab üleriigiliselt teatud asjade lahendamist. Silmas tuleb aga pidada seda, et sellel menetlusel on oma spetsiifika – menetlus on kirjalik, pole vaja kellegi juurde sõita ja kui otsus vaidlustatakse, siis toimitakse üldise kohtualluvuse järgi. Muud asjad, mille spetsialiseerumisest me siin räägime, tähendavad, et inimesed peavad hakkama sõitma ning tuleb mõelda, kuidas tagatakse menetlusosaliste kohale jõudmine, kas on muud tehnilised lahendused jne. Sellisel juhul on mõiste „kompetentsikeskus“ eksitav - see on kohtualluvuse reeglite muutmine.

Teiseks toodi välja eesmärk suurendada eri kohtutes teatud asju lahendavate kohtunike omavahelist suhtlemist, et tekiks praktikate ühtlustamine, teoreetiliste teadmiste jagamine jne. Selleks ei ole vaja sellist struktuuriüksust nagu keskus, seda saab lahendada näiteks teatud suhtlusvõrgustiku platvormide loomisega, kus need inimesed saaksid omavahel kogemusi vahetada. Teine variant on ümarlauad või koolitus. Meil on olemas koolitusnõukogu, kes koolitusprogramme koostab ning kes iga-aastase koolitusprogrammi koostamise eel kontakteeruvad kohtunikega ja küsivad, millistes valdkondades on koolitust vaja. Kui tuleb välja, et see kõik ei toimi ja vajalik info ei jõua koolituskavadesse, siis tuleb tegelda selle küsimusega, miks ta ei toimi. Ei ole mõtet hakata jalgratast leiutama, kui on olemas organ, mis seda küsimust haldaks.

Kolmandaks, ma ei näe mõtet sellel, et teha mingid osakonnad, mis koondavad nt erialaspetsialiste ja kohutajuriste, kes selle valdkonna endale lõplikult selgeks teevad. Kui see on ühe kohtu juures, siis kuidas seostub see asjade lahendamisega teistes kohtutes? See kohtujurist on küll hea spetsialist selles valdkonnas, aga ta ei saa Harjus olles osaleda kohtuasja ettevalmistamisel, mis on Võrus. Olen nõus Taneliga, et esmalt võiks mõelda, mis on see eesmärk, mille poole me püüdleme ja vastavalt sellele seda arengukavas ka kajastada. Praegu on erinevad probleemipüstitused ja meie arutelu mõjutab ka ajalugu, kuna ajaloo on ministeerium välja pakkunud muid konsolideerimisi (nt viia kohtulahendite täitmisele pööramine ühe kohtu juurde).

Liigume kohtuvõrgu juurde. Arengukavas oli kirjas, et eesmärk on kohtuvõrku optimeerida, jättes alles kohtumajad, kus on neli kohtunikku. Mida see praktikas tähendab? Palju meil selliseid kohtumaju on, kus on vähem kui neli kohtunikku ja mida oleks vaja sulgeda?

Kikerpill: Pärnu Maakohtu alluvuses on kõikides kohtumajades peale Pärnu kohtumaja vähem kui neli kohtunikku.

Lippus: Mõni väike maja on võimalik ühendada teise väikse majaga. On võimalik teha sama, mida on tehtud Võru kohtumajaga – Võru kohtumaja asub kahe asukohaga, millest üks on Põlvas. Oleks vabadus üldse mitte määrata mõnda õigusemõistmise punkti kohtunikku püsivalt tööle.

Loide: Olen nõus, et alates neljast kohtunikust on oluliselt lihtsam korraldada spetsialiseerumist ja tööd.

Lippus: Teatud väikelinna ei nimetatakski enam kohtunikke ning siis ei pea otsima, kes oleksid nõus seal elama. Samas praegune poliitiline vaade on, et õigusemõistmise punkte meil Eestis vähemaks ei jää. Siiski, igas õigusemõistmise punktis, ei pea olema personali ega majajuhti. Kohtu esimees saab oma kohut juhtida paindlikumalt võrreldes sellise korraldusega, kus on palju väikeseid maju, kellel on igal ühel oma kohtuasjade jagamine.

Kikerpill: Küsimus ei ole, kuidas asju jagatakse (võime ka praegu asju mitte jagada nt Saaremaale), vaid kuidas saame menetlusosalised näiteks Paide asemel Pärnusse või Raplasse. Täna seaduse järgi on igal menetlusosalisel õigus elukoha järgi kohtusse minna ning kui kodanik ütleb, et tal näiteks Pärnusse tulla pole võimalik, siis sinna see teema surebki. Kui nüüd tulekski kõik kohtunikud näiteks Pärnusse, siis sellest ei pääse, et pean hoidma lahti ka näiteks Paide kohtumaja. Niikaua kui seaduseandja ei tee otsust, et menetlusosaline on kohustatud liikuma, oleme surnud punktis. Kompetentsi loomist tulebki alustada sellega, et väikesed majad kinni panna ja teha üks tööline Tartu Maakohus või Pärnu Maakohus, kus on 20-30 kompetentset kohtunikku. Kohtuniku ressurss on kallid ning kohtuniku kvalifikatsiooni ei tohi kaotada, mis võib juhtuda 3-4 aastaga kusagil väikeses linnas, mille tulemusena kohtunik ei tahagi enam midagi muud teha. Kompetentsikeskusi võib teha, aga kui inimesed ei taha omavahel suhelda, ei tule sellest midagi välja.

Vallikivi: Tõin meditsiini näite, aga drastilisem näide on sünnitusmaja sulgemine. Õnneks kohtupidamine on vähem ressursimahukas. Kindlasti ei tohiks jutt viia selleni, et tõmbame vaid kohtumõistmise kohad kokku. Kohut peab pidama ka kohapeal kõige lihtsamates asjades, kohtunik sõidab lihtsalt kohale. Kui kohtud jäävad suurematesse keskustesse, siis õigusmõistmise kohti riigimajades, mis näevad välja kui korralik kohus, võiks olla rohkem.

Arrak: Toetan mõtet. Kas suuremas plaanis ei võiks olla visioon, et on maakohus ja kohtunik nimetatakse maakohtu piires ning neid ei peagi nimetama väikestesse kohtumajadesse? Tundub, et tulevik liigub sinna. Toetan, et kohtunik peab ilmselt sõitma väiksemate asjade lahendamiseks lihtinimesele lähemale. Kui vaatame nt Lõuna-Eesti piirkonda, siis Antslast Tartusse sõita on ilmselt keeruline ja kulukas. Omaette küsimus on, milline nende punktide ülalpidamise kulu on ja palju neid olema peab. Fantaasia korras võib ju rääkida ka kohtubussi võimalusest, aga see oleks ilmselt vastuolus põhimõttega, et kohus peab olema väärikas asutus.

Lippus: Me ei saanud töögrupis nõusolekut kirjutada arengukavasse selline lahendus, et kohtunik nimetatakse maakohtusse. See ei tähenda, et KHN ei võiks suunata meie arengukava.

Perling: Meil on sama ettepanek ministeeriumile edastatud, et prokurörid võiksid olla nimetatud ringkonnakohtu piires ning kui vaja sõidavad nad kohale. Meie väliskolleegid ei saa aru, kui kaugele sõitma peaks ja mis vahemaadest räägime ning toome neile välja Jõgeva-Tartu näite. See on laiem probleem kui ainult õigusemõistmise probleem. Mul endal pole seisukohta. Meeldib Hannes Vallikivi mõte, et inimesele oleks kohus lähedal. Samas, kas riigimaja on ohutu koht, kuhu kohus läheks õigust mõistma, arvestades ühiskondlikke diskussioone kohtunike ja prokuröride ühes majas olemise kohta? Ma ise ei arva, et ei ole.

Loide: Selgitan, miks oli tööühmas vähemalt nelja kohtuniku idee. Teame kõik, et ajalooliselt on olnud erinevaid plaane - ainult neli, kaks või üks maakohus. Me leidsime, et see oleks kõige optimaalsem, et nelja kohtuniku maja võiks juba tegutseda ja mis võimaldaks arendada spetsialiseerumist jne. Kommenteerides Lavly Perlingu öeldut, siis Jõgeva ja Tartu ei ole jah mingi vahemaa ning ka üks Hollandi kohtunik on rääkinud, et neil on iseenesest mõistetav, et kohtunikud sõidavad, aga küsimus on, mis saab siis, kui jääd näiteks rongist maha ja järgmine rong läheb alles kahe tunni pärast. Kui selline olukord tekitatakse on see on riiklik probleem, läbi peab olema mõeldud ka kogu logistika.

Lippus: Täiendan, et neli kohtunikku võimaldaks ka spetsialiseeruda vähemalt tsiviil- ja kriminaalvaldkonna peale. Kui rääkida, et tööjaotusplaaniga saab kõike teha, siis tegelikult praktikas ei ole me saanud lahti üldkohtunikest ning kitsamat spetsialiseerumist ei saavutata. Jagatakse ümber kirjaliku menetluse asju. Reform spetsialiseerumise edendamiseks on kindlasti vajalik, kuivõrd tänane asjade jagamine ei ole viinud selleni, et spetsialiseerumine oleks piisav.

Tõnis Saar: Täna viljaka diskussiooni eest. On loogiline, et mõtted ja asjad arenevad. Mõtted, mis töögrupis välja tulid on asja üks pool, teine pool on saada täpselt aru, mis probleemi lahendatakse. Julgustan mitte välja mõtlema iseendale piiranguid. Kui tahame minna rohkem spetsialiseerumise suunas, siis ongi võimalus, et kohtunikud nimetatakse maakohtute põhiselt või spetsialiseerutakse teatud asjades riigipõhiselt. Piiranguid on alati ja küsimus on, mida kohus ise tahab. Küll me nende piirangutega hiljem tegeleme.

Pilving: Kui eelmise arutelu punktiga teemad ühendada, siis minu silmis kujunebki mudel, et on maakohtu põhimaja, kus kohtunikud on rohkem spetsialiseerunud ja siis veel lisaks velskripunktid ühes

või teises maanurgakeses, kus on üldisema ettevalmistusega kohtunikud, kes saavad lihtsamate asjadega hakkama ning nende silmaring ja võimekus on laiem. Võib-olla tulekski kohtumaja ümber defineerida pigem õigusemõistmise punktiks. Praegu pärinevad need ajalooliselt vanadest maakohtutest ning me peame neid kohtumajasid ikkagi väikesteks kohtuasutusteks. Vaatame, kui palju on vaja paindlikkust asjade ümberjagamiseks ja kohtunike füüsiliseks liigutamiseks ning siis ei ole vaja tulla lagedale retoorikaga, et hakkame neid kindlasti sulgema. Arvan, et neid punkte võib olla selliseid, kus on vähem kui neli kohtunikku, kui nad lahendavad lihtsamaid asju.

Eerik: Spetsialiseerumine on vajalik, sest õigus on keeruline ja kohati juba liiga keeruline. Keeruliseks muudab selle see, et kõik need spetsialistid tegelevad üha enam detailidega. Näiteks suvepuhkuste ajal ollakse Harju Maakohtus hirmul asendamistega - kuidas lahendada asja, mis pole kohtuniku spetsialiseerumise valdkonnast. Samas pole aega oodata. Spetsialiseerumine toob endaga kaasa just need probleemid, aga me oleme väike riik ning meie õigus ja kohtulahendid peaksid olema talupojamõistusega hoomatavad. Selles plaanis generaalsem lähenemine ei ole kahjulik.

Jerofejev: Me tahame kahte vastandlikku asja – et kohus oleks kohapeal inimesele lähemal, aga samas oleks koondatud. Tuleb ära otsustada, kes sõidab – kas kohtunik või menetlusosaline. Praegu tahame öelda, et seda peaks justkui mõlemad tegema. Minu arusaamist mööda peaks tegema neli maakohut, kus ongi kompetents ning kuivõrd tegelikult käib inimesi kohtus vähe, siis inimesed sõidavad ise, kui neil on kohtuga tõesti midagi pistmist. Väga paljud probleemid siis ka laheneks.

Loide: Praegu on kriminaalmenetluse seadustikus alluvus määratud maakohtu täpsusega ning tsiviilkohtumajadega ja sellepärast on tegelikult võimalik kriminaalasju jagada nii, et inimene on see, kes peab sõitma.

Pilving: Kas ei või nii olla, et keerulistes asjades sõidab ka inimene ja lihtsamates asjades kohtunik ongi kohapeal. Selle määraks ära meie spetsialiseerumine.

Tõnis Saar: Kui otsuseid sõnastame, siis pakun, et kohtumajade siltide arv ei väheneks. Sõitmine sõltub sellest, kus kohtunik elab. Ivo Pilving ütles juba ära, et tööjaotus ja spetsialiseerumine paneb asja paika.

Vallikivi: Just hiljuti sain kokku Taani esimese astme kohtunikuga, kes ütles, et Taanis ei ole spetsialiseerumist ja esimese astme kohtunik teeb kõike. Kui rääkida generalistidest kohtunikest, kes on maal rahvale kõige lähemal, siis nad peaksid tegema neid asju, mis puudutavad üksikisikuid – nt perekonnaasjad, väärteoasjad, varavastased kriminaalasjad vms ning kui tegemist on näiteks majanduskutsetegevusega, siis seal võib kodanik sõita. Rõhutan Advokatuuri poolt, et riik peab ikkagi kohal olema ja sõitma kohtunik koos sekretäriaga.

Pikamäe: Kohtuvõrgu teema on pikalt kestnud. Ajalooliselt on tänased kohtumajad üldjoontes seal, kus nad nõukogude perioodi lõppedes olid. Pärast seda perioodi on suletud või ümber tõstetud väga väheseid kohtumaju. Toimunud on aga mastaapne elanikkonna ümberpaiknemine. 2006. aastal toimus maakohtute ühendamine, millega jäädi poolele tee ja seepärast see reform nii valutult läkski. Ühendati vaid juhtimine, kuid oleks pidanud ka otsustama, millised kohtumajad säilitada, millised mitte. Sellest ajast saadik on olnud pidev dilemma, mida teha väikeste majadega olukorras, kus demograafiline olukord ei ole enam sama. Seetõttu on kohtute arengukava üks olulisemaid teemasid otsustada, mida me kohtuvõrgust saada tahame. Asjale on võimalik läheneda kahel viisil. Üks on see, et neli kohtunikku kohtumajas on miinimum, aga teine asi on läheneda asjale kohtusse pöörduja vaatevinklist ning panna paika kriteeriumid, millele õigusemõistmise kättesaadavus peab vastama (näiteks kuivõrd oleme nõus, et inimene sõidab kohtusse). Euroopas on praegu kohtuvõrguga tegelemas mitmed riigid (nt Prantsusmaa, Holland, Belgia) ning seal on sama lähenemine, et kohtumaju on liiga palju ja tuleb otsustada, millised neist jäävad kättesaadavaks. Muidugi Euroopa geograafilise kättesaadavuse kriteeriumid ei ole Eestile päris lõpuni kohaldatavad, sest meie vahemaad on nii väikesed. Mingi mõistlik kriteerium võiks siiski olla ning leian, et näiteks tund aega sõitu kohtusse ei ole midagi üle mõistuse. Peale selle on Peeter Jerofejevil õigus, et enamus Eesti inimestest ei puutu kohtuga üldse kokku ning seega on küsimus, kas kohus on üldse selline teenus, mis peab igaühele kohapeal kättesaadav olema, tõenäoliselt mitte. Seetõttu ei ole mõtet arengukavas jääda poolele tee ja luua hübriidi, et meil on õigusemõistmise punkt, kus mitte kedagi praktiliselt ei ole, aga maja on olemas. Või veel vähem teha sellist mudelit, et ühendame mitu maja ühe juhtimise alla. Paika tuleb panna kriteeriumid, millisel määral peab õigusemõistmine kättesaadav olema ja sellest lähtuvalt otsustada, millised majad alles jäävad. Ei ole mõtet säilitada maju olukorras, kus varem või hiljem on vaja hakata mõningaid neist uuesti korda

tegema. Seetõttu ei saa kohtuvõrgu küsimusega enam kaua viivitada. See on kindlasti ka poliitiliselt tundlik teema ning seda tuleb vastavalt selgitada. Seega on vajalik kohtuvõrgu optimeerimise teemat põhjalikult analüüsida ja see võiks olla eraldi lisa arengukavale. Kui rääkida, kes peaks sõitma, siis sõitma peaksid eelkõige menetlusosalised, sest kohtuniku tööaeg on selleks liiga kallis, et kulutada seda tundide viisi maanteel.

Eraldi teema on halduskohtu temaatika, kus on sama küsimus üleval natuke teisest aspektist. Näeme, et seadusemuudatustega surutakse praegu jõuliselt Tartu Halduskohtusse asju, et nad ei tegeleks ainult vangide asjade lahendamise ja on küsimus, kas on vaja eraldi halduskohtunikke, kes on Pärnus või Virus. Minu arusaam on, et Eesti piirkond on liiga väike, et asju tükeldada ning piisaks ühest halduskohtust, kelle kohtualluvus on terve Eesti. See on teema, mis vajab arengukavas senisest põhjalikumalt läbitöötamist. Aluseks peaks olema iseseisev analüüs, mis annab alust poliitilisel tasandil otsuste langetamiseks. Kaua sellega viivitada ei anna, seda enam, et peame mõtlema, kas selle küsimuse lahendamiseks paremat momenti tulebki, kui peame arvestama, et lähema 5-6 aasta jooksul on pensioneerumise õigus tulemas vähemalt 40-l kohtunikul. Varakult tuleb mõelda, millistesse kohtutesse uusi kohtunikke nimetada ning see võiks toimuda maakohtu täpsusega.

Esimese alaeesmärgi all on tegevusena veel kirjas kohtuhalduse tõhustamine.

Lippus: Hetkel kohtuhaldus tõhusalt ei toimi. Probleemiks on kohtuhalduse killustatus, kuivõrd halduse osapooli on meil palju - kohtute haldamise nõukoda, Justiitsministeerium, kohtu direktorid, kohtu esimehed ja Riigikohus oma osakondadega. Selle osas, et kohtu esimehel on vähe juhtimishoobasid, oleme arutanud, et esimehel peaksid olema suuremad võimalused oma meeskonna valimisel ja tööjaotusplaani kinnitamisel. Pakiline probleem on praeguste kohtudirektorite pragmaatiliselt kujunenud vastutusala. Meil on süsteemis praegu kolm kohtudirektorit ja tegelikult on tulnud palju praktilisi probleeme. Näiteks kinnistus- ja registriosakonna paiknemine meie kohtute struktuuris Tartu Maakohtu all, kus muudatusi tehti ju minimaalselt ning pädevus ja erinev roll Tartu Maakohtu esimehe ja kinnistus- ja registriosakonna tegevuse vahel ei ole meil selgeks saanud. Meil on õigusemõistmise mõistes viiel kohtul üks direktor ja Tartu piirkonnal teine direktor.

KHN-is peab arutama ka uut kohtuhaldusmudelit. Meedias on kohtusüsteemist ja selle võimalikust ümberkorraldamisest olnud palju juttu ning ka kohtujuhtide nõupäevalt jäi kõlama sõnum, et enne kui teised tulevad meie süsteemi korraldama, peame ise mõtlema, kuidas soovime süsteemi korraldada. Seega tasuks ehk kümne aasta tagune kohtute seaduse eelnõu võtta uuesti lauale ja vaadata, kas seal on elemente, mis aitaksid sõltumatumat kohtusüsteemi arendada. Arengukavas ei ole sellist suurt reformi nimetatud, et viia Justiitsministeeriumi alt kohtuhaldus välja, kuid sellest räägivad teised kogud. Kohtuhaldusasutuse loomise mõte on meie ühelt varakevadisel kohtumiselt tõusetunud, kus ühest töörühmast tuli mõte lisada arengukavasse ka kohtuhaldusasutuse loomine. Kohtuhaldusasutus hõlmaks Riigikohtu haldusfunktsiooni ja osasid Justiitsministeeriumi haldusfunktsiooni ning muus osas jääks kohtute haldamine samamoodi. Ka eelarve jääks Justiitsministeeriumi vastutusvaldkonna alla.

Arrak: Mida iseseisev asutus annab rohkemat, kui praegune olemasolev olukord?

Lippus: Igapäevaselt kohtuhaldusega tegeledes ei näe Eestis praktilist vajadust kohtuhaldusasutuse järele. Arvan, et meie praegune süsteem on märgatavalt tõhusam. On räägitud mudelist, kus kohtuhaldusasutuses töötab juhina meie tänane kohtudirektor, aga ma ei tea, et oleks teistes riikides selliseid kohtuhaldusmudeleid, mis kohtu esimehe kõrvalt võtaksid ära haldusdirektori. Manager on ikkagi Euroopas üldiselt igas kohtus olemas, olenemata sellest, et on olemas kohtuhaldusasutus. Arvan, et tänaste kohtudirektorite väga suur pluss ja eelis on, et nad töötavad igapäevaselt kohtus ja on palju kompetentsemad kui ükskõik, milline kohtuhaldusasutuse juht olla saaks.

Arrak: Kas saan õigesti aru, et ettepanek on tulnud kohtute enda poolt ja eesmärk on olnud võtta ministeeriumi alt haldusküsimused ära ja jätta need sõltumatu asutuse otsustada? Mis on idee taga?

Lippus: Üks idee põhjuseid on Riigikohtu halduse vabastamise tugifunktsioonist.

Pikamäe: Selleks akuutset põletavat vajadust pole. See tähendaks ainult koolituse ümbermängimist kusagile teise struktuuriüksusesse, sest fakt on, et Riigikohus jääb ennast ise haldama. Praktika näitab, et kohtunike koolitus funktsioneerib ka seal, kus ta praegu on. Selle üle võib aga arutada.

Eerik: Mina ei kujuta ette kohtu juhtimist, kus igapäevaselt kohtudirektorit kohapeal ei ole. Kolmest variandist variant b kõne alla tulla ei saa. Ei toeta kohtuhaldusasutust, sest see on bürokraatia. Tekib keegi kõrgem oma asutusega ja esimehed hakkavad seal taotlema ja põhjendama ning tekib ring, mis ei tööta. Esimest varianti, milleks on teha direktorid ringkonna tasemel, ma ka ei toeta, direktor peaks olema maakohus kohapeal. Meil on vaja igapäevaselt lahendada suuremaid ja väiksemaid kriise.

Lippus: Kohtuhaldusasutusest ei oleks Eestis nii palju ehk kasu kui mujal, kuna meie riigi tugiteenuste tsentraliseerituse tase on kõrge. Sellist süsteemi mujal maailmas ei ole nagu meil, et raamatupidamise teenus, personalivaldkond, riigihanked, IT arendused ja eelarvestamine on kesksed ning need süsteemid toetavad ka tänaseid kohtudirektoreid väga palju. Mujal täidetakse kohtuhaldusasutuses tsentraliseerimise funktsiooni kohtusüsteemi jaoks, aga meie riigis on see tehtud kogu avaliku sektori jaoks.

Jerofejev: Mina ei saa aru, miks peab olema üks või kaks direktorit. Kas ei peaks olema nii nagu vanasti oli, et igal kohtul on oma direktor? Tookord oli mõte võtta esimehelt ära halduslikud funktsioonid ja minu hinnangul peaks kohtudirektori ametisse võtma ikkagi kohtu esimees. Saan aru, et see nii pole ja kohtudirektori nimetab ministerium. Kas see ei ole sõltumatuse küsimus?

Pikamäe: See sõltub kohtudirektori eesmärgist.

Jerofejev: Päril täpselt ei tea, mida kohtudirektor teeb ja tundub, et kohtu esimehed võiksid siin küsimuses arvamust avaldada. Toetan Meelis Eeriku öeldut, et vähemalt Harju Maakohu puhul on kohapeal vaja kindlasti eraldi kohtudirektorit. Ei ütle, et igal majal peaks olema, aga näiteks Tallinna puhul peaks olema ka Pärnu mnt 7 kohtumajal oma direktor, kus on koos Tallinna Ringkonnakohus ja Halduskohus. Arengukavas pakutu ei tundu õige olevat. Samas on õige, et enne tuleks vaadata, mis on kohtudirektori funktsioon. Arvan, et igal kohtul peaks olema oma direktor.

Loide: Ma ei näe probleemi haldusdirektorite paljususes, vaid probleem, mida olen KHN-is korduvalt tõstatanud, on kohtu esimehe rolli ebaselgus registrite juhtimisel, mis tõstatab küsimuse, kes on esimees registrite jaoks jne. On olnud ka muid probleeme, näiteks miks registril ei ole eraldi eelarvet, aga üldiselt sellel teemal pikalt ei arutaks. Iseenesest see, et registrite haldamist juhibki eraldi direktor, mulle sobib, sest olemasolev direktor on sellega suurepäraselt hakkama saanud.

Lippus: See ei olnud üldse mõte. Haldusküsimustes on üldiselt tekitanud küsimusi, mis roll esimehel on, kuidas eelarve läbirääkimisi peetakse, kas on vaja, et sinna oleks kaasatud ka kinnistus- ja registriosakonna direktor. Me ei ole arutanud, et Tartu piirkonna kohtudirektor peaks olema võimeline olema ka kinnistus- ja registriosakonna direktor.

Loide: Olen nõus Meelis Eeriku mõttega, et maakohul võiks olla oma direktor, aga kui näha, et kohtudirektor peab olema kindlasti Harju Maakohus, siis tekib retooriline küsimus, mis siis meist saab? Seega ei toeta ma arengukavas pakutud b varianti. Meie piirkond on töötanud ringkonnapõhise kohtudirektoriga ning mina ei tunne, et oleks vaja rohkem juhtimishoobasid. Mäletan seda, mida Peeter Jerofejev näitena välja tõi, et täna toimiv kohtudirektori instituut loodi selleks, et vabastada kohtu esimees haldustegevusest. Kui täna öeldakse, et kohtu esimehele tuleb suurem pädevus, siis tuleb tagasi vana olukord, kus kohtu esimees oli ka majandusjuht, kelle kõrval oli haldusspetsialist, kes oli nõ töömeeste ülemus. Näen ohtu, et esimehele tuleb sellega täiesti õigusemõistmise väline roll tagasi. Tööjaotusplaani puutumisest haldamisega ei saanud aru, et on kergem tööjaotust hallata.

Lapimaa: On küsimus, millise kohtu juures peaks olema kohtudirektor ja palju neid peaks olema. Ega me ei saa seda küsimust lahendada nii, et kuulutame välja konkursi kõige tähtsama ja probleemsema kohtu leidmiseks ja sinna tuleb siis üks või kaks kohtudirektorit määrata ning ülejäänud kohtud jäävad nõ ilma. See on vale lähenemine ning peab olema kindlasti teine loogika kui see, et minu kohtul peab kindlasti direktor olema, olenemata sellest, milliste kriteeriumite järgi otsustatakse, kus on kohtudirektori põhiline huvid kese – kas ühes suures maakohus, ministeriumis või ringkonnakohtute juures. Olen aga nõus, et Harju Maakohul peab olema direktor, teisiti saa.

Vallikivi: Kas ma saan õigesti aru, et kui täna toob meile Rahandusministeriumist sõnumid Justiitsministeriumi aseantsler, siis ühe haldusasutuse korral koondub kahe esimese kohtuastme peale ühe direktori alla tänasest rohkem ressursse, tema hakkab kaitsma eelarvet ning tema sõna läheb kaalukamaks mitte ainult Rahandusministeriumi, vaid ka kohtute suunal? Kui see on nii, siis tekib kaks

tasandit - ministeerium ja üks haldusjuht, mis minu arvates ei ole hea. Mingis mõttes on kohtute sõltumatuse seiskohast oluline nõ „jaga ja valitse“ olukord, kus ei ole nii palju kihte, sest rahast sõltub palju. See on piikide murdmise koht, mis jääb kohtutel ja muudel riigivõimu harudel teemana üles. Kas tähendaks ka, et kohtuhaldusametuse juht on tulevikus kohtute esimeeste jaoks vastaspool, kes otsustab, kuhu raha läheks?

Lippus: Kohtusüsteemi vajadused pandaks paika kohtuhaldusametuse sisendi põhjal siiski Justiitsministeeriumis, aga kohtuhaldusametuse juht saaks endale õiguse jaotada eelarve ära kaheksa kohtu, kohtuhaldusametuse ja registrite vahel. Tema tuleks ka KHN-i ette küsima, kas jaotus on sobiv. Justiitsministeeriumit ei jäetaks välja eelarvestamisest laiamas mõttes ning lisataotlused Justiitsministeeriumi valitsemisalas esitataks ikkagi ministri poolt ja kohtuhaldusametuse direktor ei ole see, kes peaks rahandusministriga läbirääkimisi.

Tanel Saar: Toetan mõtet, et kohtuhalduse mudelit peaks analüüsima, siis saame teada, mis on ühe või teise plussid ja miinused. Juhul kui seda on vaja seletada inimestele, kes on väljaspool süsteemi, siis on meil selge vastus olemas. Kohtudirektorite osas peab kõigepealt keskenduma sellele, mis on kohtudirektori roll, mida temalt ootame. Olles lühikest aega kohtu esimehe ametis olnud kinnitan, et kohtudirektori tugi on kohtu esimehele vajalik. Kui läheme seda teed, et kohtudirektoreid jääb alles vähe, siis ma ei oska küll täpselt öelda, kus see piir on, aga jagan muret, et ühel hetkel läheme me kohtudirektorilt üle ministeeriumi direktorile, mis toob kaasa tõenäoliselt vajaduse kohapealsete haldusjuhtide järele ja mis loob ühe juhtimistasandi juurde.

Kerstna-Vaks: Ma ei ole nõus, et osa kohtuhaldamisele kuluvast rahast kuluks veel kohtuhaldusametuse ülalpidamiseks ja selle võrra jääks kohtuasutuste eelarve väiksemaks. Olen nõus sellega et, kui kohtudirektori roll ei muutu, meie ei suuda kokkulepet leida ning ka seaduseandja ei näe muudatust ette, siis Tartu kohtute vaates on praegu Tartus aastast 2002 toimiv parim variant. Kui tuleb üks kohtudirektor, siis kohtu esimehe roll ja koormus haldamisküsimustes kasvab jõudsalt. Kui rääkida esimehe pädevuse suurendamisest, siis peaks seaduses olema sätestatud, et esimehel on õigus kaasa rääkida kohtudirektori valimisel, et ära hoida igasuguseid ootamatusi. Ma ei toeta ühte kohtudirektorit maakohtutele ja teist ringkonna- ja halduskohtutele, Tartu vaates ei oleks see kindlasti mõistlik. Toetaks Tartu vaatest seda, mis praegu on ning kui roll ei muutu, on see parim koostöö, mis meil on.

Kangur-Gontšarov: Toetaks sellist mudelit, mis praegu on, kuna ei näe, et oleks põhjendatud kaks või üks direktorit. Ei ole võimalik, et kohtu esimees ja kohtudirektor ei käi ühte sammu. Mis saab kaalukeeleks, kui üks kohtu esimees ütleb, et minule see kohtudirektor ei sobi, aga kahele või kolmele sobib? Julgen arvata, et nii mõnigi Tallinna kohtumaja tööle hakkamise probleem on seotud sellega, et kohtudirektoril oli nii palju muid ülesandeid ning ta ei jõua võib olla keskenduda sellisele suurele projektile. Olen kategooriliselt vastu, et võiks olla üks kohtudirektor.

Asi: Tugiteenuste tsentraliseerimine oli küsimus, miks see teema lauale tõusetus. Olime seda Ida-Virumaale loomas ning see teema ei ole päevakorrast maas. Mingil määral toetan jätkuvalt tugiteenuste tsentraliseerimist, kuna väiksema kohtuna ei ole meil eelarveliselt võimalik hoida palgal kompetentse näiteks personalijuhtimisel või finantsjuhtimisel ning oleks parem kui saaks kasutada näiteks ühte tsentraalset personalijuhti. Seega teatud tsentraliseerimist igal juhul toetan ja pakutud variantidest oleks variant b parim. Ma ei näe eraldi vajadust kohtudirektorile väikeses kohtus, aga igapäevaselt peab olema kohal haldusspetsialist. Tahaks loota, et Tallinna kohtumaja probleemid ei ole tingitud ainult sellest, et Harju Maakohu kohtudirektor täidab ka Viru Maakohu direktori kohustusi.

Kangur-Gontšarov: See on vaid üks probleem. Tegelikult konkureerivad kohtud teatud määral kasvõi näiteks eelarve läbirääkimistel või tekib mingisugune konflikt, kui räägime, et kohtusekretäride palk on erinevates kohtutes erinev.

Asi: Teatud konflikt on kindlasti. Väiksemal kohtul võiks aga tugiteenuste tase olla samal tasemel, kui see on teistes kohtutes.

Lippus: Tugi, mida süsteem on saanud kohtudirektorile pakkuda, on olnud piiratud, kuna meie ametnike palgad on väikesed. Meeskond, kes kohtudirektoreid toetab, on samuti mõjutatud süsteemisestest palgaprobleemidest. Olukord, kus kohtudirektor on ainuke tippspetsialist, kes oskab anda kohtu esimehele vastuseid, on kindlasti juba muutunud ja muutub järjest rohkem nii, et kohtudirektorit (olenemata nende arvust) toetab kompetentsem meeskond.

Eerik: See, et Harju Maakohtusse on kohtudirektorit vaja tuleneb pragmatismist. Ma toetan lahendusi, mis töötavad ja loogika seisneb selles, et tööd tehakse seal, kus on tööd ning Harju Maakohtus on tööd. Ma ei vaidle vastu sellele, et Tartus praegune lahendus töötab. Kui midagi paremat välja ei mõtle, siis praegune lahendus ongi parim. Mul on erinev arvamus pädevusega seoses. Tunnetan, kuidas mõningates asjades vaadatakse tihti mulle otsa (seda mitte direktori poolt). On selge, et esimees peab vastutama õigusemõistmise korra kohase toimimise eest, kuid tõlkide tööle võtmine ja nendega toimetamine ning sekretäridega seotud teemad peaksid olema siiski direktorite vastutada. Jagamine on kantselei teema, aga see on valdkond, kus mina tunnetan, et oleks vaja esimehe kätt, et saaks suunata direktorit, sest tal ei peagi olema õigusharidust.

Pilving: Toetan Tanel Saart ja Kersti Kerstna-Vaksa. Ma ei usu, et tsentraliseerimine meid õnnelikuks teeb, aga kui see toimub mõistlikult ja mõõdukalt, võib sel efekt olla, aga see ei peaks olema eesmärk omaette. Kui on selliseid tugiteenuseid, siis võib neid kusagile kokku tõsta ja sellel üksusel peab juht olema, aga tugiteenuste üksuste juht ei pea tegema ära kogu kohtudirektorite tööd, mida täna teevad mitu kohtudirektorit üle Eesti. See tekitaks täiendavaid bürokraatlikke juhtimistasandeid. Iga kohtu jaoks peab olema inimene, kes haldab sealseid haldamise ja majandamise probleeme. Mitme väikese kohtu peale võib see olla üks inimene, aga kaks kogu Eesti peale on vähe. Praegu on Justiitsministeeriumis justiitshalduspoliitika asekancleri ja kohtute talituse juhataja näol olemas inimesed, kes haldavad seda süsteemi tervikuna ning miks peab olema nüüd kolmas inimene selle direktori näol? Praegune lahendus on parem, kui need, mis on pakutud. Juba praegu on direktorite ühendamise liiale mindud ning mis puudutab kohtuhalduskeskust, mitte tugiteenuste keskust, siis näen praegu vähe ülesandeid, mida sellele asutusele anda.

Loide: Meelis Eerik tõi head näited, kuidas esimees peab tegelema tõlkide jagamisega ja kontrollima, et kantselei jagaks asju vastavalt tööjaotusplaanile ja Iris Kangur-Gontšarovi näide ilmestab seda, et äkki on mindud haldamise liitmisega liiale. Need asjad on ehk kaudselt õigusmõistmise korra kohane tagamine, aga kohtu esimehena ei pea mina oma ressursi selle peale kulutama. Meil korraldab tõlget ringkonnakohus ning kui kellelgi on tõlk puudu, siis meil ei tule ükski kohtunik selle peale, et küsida minu käest, miks mul saalis tõlki pole. See on haldusdirektori pädevusvaldkond, samuti nagu see, et kantseleis oleks järgitud täpselt tööjaotusplaani jagamise põhimõtteid. See näitab selgelt, et üks direktor kolmele maakohtule, nagu praegu on kujunenud, on vähe.

Tõnis Saar: Kommenteerin seoses kohtudirektorite arvuga. Esiteks, kui vaadata raha hulka, mis kohtutel on majandamiskulude juhtimiseks, siis see on väike. Ma lähtun ilmselt liialt sõnast direktor ning peaks rääkima, mis on funktsioon. Kui selle tulemus on, et kohtudirektor nimetatakse haldusjuhiks või majahoidjaks, siis ei anna see efekti. Tuleb ratsionaalselt välja mõelda, mida administratiivjuhina talle ülesandeks panna ja mis on kõige parem tugi, mis ta saab. Usun, et võiks üritada arengukavas mõelda, mida annab tsentraliseerida, mida mitte ning kuhu on asjad mõttekas kokku koondada, kuhu mitte. Raamatupidamist keegi tagasi ei taha, teisest küljest, kui üle kohtute tõlkekulusid vaadata, siis tekib tahtmine kohtust tõlke laenata mõne teise asja peale. Kogu valitsemisalas on mul täna tõlkekulu miljon ja on 56 tõlkijat. Küsimus on, kas seal annab mingit mastaabiefekt tekitada või mitte. See tuleks läbi mõelda.

Pikamäe: Saab öelda, et ühist kohtuhaldusasutust ei toeta keegi, mis on ka strateegiliselt õige. Ühe struktuuri juurde joonistamine ei ole tark, kuivõrd kohtuhaldus peaks olema otsustajatele võimalikult lähedal. Arengukava lõppvariantist võiks kohtuhaldusasutuse mõtte seega välja võtta.

Kohtudirektor - kui meenutada ajalugu, siis kohtudirektor tekkis, kuna 2002 a. kohtute seaduse eelnõu arutelul oli diskussioon, kas ja mil määral saab Justiitsministeerium sekkuda õigusemõistmisesse. Oli hirm, et kui kohtu esimehed, kes täidavad ka haldusülesandeid, nimetatakse ametisse ministri poolt, siis on see hoob, mille kaudu minister võib ebakohaselt kohtu esimehi mõjutada. Riski maandamiseks otsustati haldus võtta kohtu esimehe käest ära ja luua kohtudirektor, kes ongi ministeeriumi palgalehel ja kes ministeeriumi poolelt kohtuhaldust suunab. Kui vaadata tänaseid kohtu esimeeste ettepanekuid, siis lähtub see pigem sellest, et kohtu esimehel on vaja kohtuhalduse kohapealseks korraldamiseks abiliist, kes sisuliselt on kohtu haldusdirektor või kancler, kes hoolitseb selle eest, et haldustasand toimib korrektselt. Kokkuvõttes soovitakse, et mingil määral ennistataks endine olukord, kus olid eraldi haldusdirektorid. Siin on vastuolu koht ja tuleb ära otsustada, kes kohtudirektor on - kas endiselt ministeeriumi ametnik, kes jagab ressursi kohapeal ja juhib kohtu tegevust või on ta kohtu esimehe all olev haldusdirektor. Olen seda meelt, et tõenäoliselt on kohtu esimeestel vaja kedagi, kes kohapeal elu

korraldab. Väga palju kohtudirektoreid vähemaks enam ära võtta ei anna, kuna ühel hetkel hakkab see tsentraliseerimine negatiivselt mõjutama teenuse kvaliteeti. Seetõttu on ka tekkinud need probleemid, millele täna on viidatud. See on aga küsimus, mille võiks ära otsustada ministeeriumi ja kohtu esimeeste vaheline nõupidamine, kuna see on kohtu esimeeste ja ministeeriumi vahelise töökorralduse küsimus. KHN ei pea hakkama seda teemat sellise põhjalikkusega lahkama.

Teemasid, et kohtu esimeestel on vähe juhtimishoobasid ja tugiteenuste kvaliteet on kesine, on raske lahendada, kui ressursi juurde ei anta. Kui tugiteenust pakkuvate inimeste palgatase on kesine, siis on selge, et seal probleemid lähtuvad – personalivoolavus, inimeste vähene huvi töö vastu, raskused inimeste leidmisel. See kõik on omavahel seotud. Muudmoodi seda lahendada ei anna, kui tuleb palgataset konkurentsivõimelisemaks muuta.

Paus 12.55-14.48

Lahkusid Tanel Saar, Lavly Perling, Merje Talvik, Janar Filippov ja Tõnis Saar

Lippus: Kohtumenetlus vajab tõhustamist ning arutelude pinnalt saab öelda, et eelkõige vajab tõstmist kvaliteet. Mitte, et kohtumenetlus peab toimuma ilmingimata kiiremini. Menetlusosalise jaoks peab olema menetluse kulgemise kohta rohkem informatsiooni (millal tehakse järgmine menetlustoiming). Asjade menetlemise teeb vähetõhusaks ja tehniliselt koormavaks see, et igaks menetluse sammuks koostatakse dokument. Tänapäeval saaks seda teha infotehnoloogiliste vahenditega ka nii, et dokument jäetakse koostamata ja infosüsteemis registreeritakse teatud toiming. Trafaretsete menetlustoimingutega ja kohtuasja kategooriatega tegelemine tuleks automatiseerida. Ka tavamenetluses on võimalik leida etappe, mis on liialt kohmakalt lahendatud. Selle eeldus on, et kohtuasjad jõuavad kohtusse kergemini töödeldavate andmetena. Me ei ole kasutanud sõna „robotkohtunik“, aga see hõlmab endas menetlustoimingute ja trafaretsete kohtuasjade automatiseeritud IT lahendusi. Kohtute talitus on hakanud otsima võimalusi, kus annaks IT vahendeid paremini kasutada ja milliseid seaduse muudatusi see vajaks. Selleks, et rohkem automatiseeritud protsess oleks normaalne ja võimalik, on meie hinnangul vaja ära teha TsMS-i revisjon, nõ paradigma muutus. Sellist ministeeriumisisest kokkulepet, et TsMS vaadatakse süstemaatiliselt üle selles osas, kuidas kohtuse andmed tulevad ja kuidas kohtus andmetega tegutsetakse, et tehtud dokumentide hulka vähendada, ei ole ja seda ei ole me õiguspoliitika osakonnaga veel arutanud. Mõte on, et TsMS, mis räägib kõikidest dokumentidest, haakuks sellega, kuidas reaalses elus menetlusega edasi minnakse, ehk ka mõisted peaksid olema sellised, et nendest on võimalik aru saada. Menetlustoimingute automatiseeritus ei tähenda paberi ära kadumist, need on kaks erinevat asja. Kõik, mis on tehtud infosüsteemis, on võimalik saada ka vajadusel paberikujul. Tänapäevane probleem on kahtlemata ka dokumentide kätetoimetatuse lugemine. Tegemist on pika protsessiga. Välja pakutud lahendus väljub kohtumenetluse seadustest ja eelduseks on, et rahvastikuregistrisse kantud aadressidel, mis kodanik on riigiga suhtlemiseks andunud, on suurem jõud kui täna.

Arrak: Kas TsMS-i revisjon tähendaks puhtalt IT lahenduste tõttu kohtumenetlusseadustiku üle vaatamist, ehk eelkõige digitoimiku teemad?

Lippus: Digitoimikut saab ka ilma automatiseeritud toiminguteta. Kuna arengukava raames tahetakse tegeleda nii mitme teemaga, siis oleks hea tegeleda nendega süstemaatiliselt ja läbivalt revisjoni kaudu. Arengukavas on välja toodud näiteks eelmenetluse parem reguleerimine, kohtule taotluste esitamise karmimad reeglid ja kohustusliku menetlusplaani mõte, ehk paistab, et muudatusi tuleks palju. TsMS räägib ikkagi pabermaailmast.

Kerstna-Vaks: Küsin sama asja, kuna tahaks aru saada. Kohtujuhtide nõupäeval 16. august ütles Marko Aavik, et TsMS-i ei ole vaja ühtegi muudatust teha. Kas praegu on seisukoht sama või on siiski teine seisukoht? Kui teete TsMS-i revisjoni, siis on oluline, et te ka digitoimiku aspektist seda vaatate.

Lapimaa: Digitoimik, mis on arvutis, peegeldab pabertoimikut. See, millest räägime arengukavas, on midagi muud. Aavik ütles, et digitoimikule üleminekuks pole TsMS-i muudatust vaja. Isiklikult ei ole ma sellega nõus, aga see käis teise asja kohta. Menetlustoimingute automatiseerimise puhul peetakse silmas pigem suhtlust menetlusosalistega. Pragu toimub see nii, et vastastikku saadetakse menetlusdokumente või e-maile, selle asemel, et süsteemis oleks olemas suhtluskeskkond, kuhu paneme kirja teate, mis läheb kõigile menetlusosalistele või nende esindajatele ning nad saavad seal samas vastata, mis on ühtlasi kõigile menetlusosalistele näha. Iga sammu jaoks (näiteks taotletakse

tähtaja pikendamist) ei oleks vaja koostada dokumenti ja see kõigile menetlusosalistele laiali saata, vaid seda saaks teha paari klikiga. Veel ambitsioonikam eesmärk, mida oleme näinud Hollandis, on näiteks see, et lihtsamates tsiviilasjades tagaseljaotsuse kohta dokumendi vormistamise asemel tehakse infosüsteemis kanne, et hagi on tagaseljaotsusega rahuldatud. Otsus formuleeruks infosüsteemi, mis saadetakse kostjale ning kostjal on võimalik märkida, kas ta on sellega nõus või märkida näiteks linnukesega, et soovib esitada kaja, esitades ka põhjendused. Need toimingud eeldavad aga menetlusseadustike loogika muutmist ning seda ilma seadusemuudatusteta ei saa. Arengukavas ei ole läbi mõeldud kõiki nüansse, kuid meie suund oleks sinna poole liikuda.

Lippus: Me ei tahaks sellist õigusloomelist lahendust, kus tekib säte, et kõike seda, mis on nendes paragrahvides kirjas, võib teha infosüsteemis. Nii ei saaks keegi aru, kuidas neid toimingid tehakse.

Kangur-Gontšarov: Kui 1. jaanuar 2020 on digitoimik kõigis asjades, siis miks arendame praegu paralleelselt pabertoimiku vormis digitoimikut? Arenguid paralleelselt vaadata?

Lapimaa: Automatiseerimine jääb paraku ainult mingile kitsale lõigule ning jääb paraku ka palju traditsioonilist dokumentide esitamist ja pikkade otsuste koostamist. Arengukavas väljapakutu täiendab praegu olemasolevat menetlust (olgu ta siis pabertoimikus või digitoimikus) ning hoiaksin need kaks asja lahus.

Jerofejev: Kuidas saab kindlustada seda, et iga menetlusosaline valdab seda ja saab minna internetti neid asju tegema? Kuigi meil on maksekäsu kiirmenetlus, mis on elektrooniline, siis kostjale tehakse asi teatavaiks ikkagi paberil ja siis ta saab otsustada, kas esitab vastuväite või mitte. Kuidas oleks tulevikus sellega?

Lapimaa: Paberil menetlemine ja posti teel suhtlemine nendega, kel pole internetti, jääb kindlasti alles. Teine asi on, kui isik on olnud kättesaadav meili teel.

Jerofejev: Lihtsalt kättetoimetatuks lugemine tekitab probleeme. Rahvastikuregister on õige suund. See tähendab, et elukoht muudetakse õiguslikult tähenduslikuks, aga kas sellest üksi piisab? Saksamaal on sel õiguslik tähendus, aga seda sanktsioneeritakse või kontrollitakse, kas inimene tõesti seal elab. Sellega on saavutatud olukord, et inimene kardab trahvi saada. Kui lihtsalt kirjutada, et see on õigusliku tähendusega ja seda ei sanktsioneerita, võib ikkagi juhtuda, et see säte on põhiseadusevastane. See küsimus on aga tohutu kitsaskoht maakohtus ja sellest tuleks kuidagi üle saada.

Lapimaa: Kõik need argumendid esitati ka töögrupis, kuid peale jäi vaade, et rahvastikuregistri muutmise teel saab probleeme lahendada. Olin ka üks nendest, kes jäi eriarvamusele, et kättetoimetamise põhiseaduslikkuse aspekt jääb üles. Kogu arengukava on ju tegelikult kompromiss ning see ei tähenda, et kõik töögrupis osalejad olid kõigega nõus.

Pilving: Kui arutasime arengukava Maarjamäel, siis olid laual probleemina rasked ja suured kriminaalasjad, selle jätkuvus ja tohutu töö, mida tuleb teha tõendite ning salvestiste kuulamisel, mille puhul ei ole teada, kas asjad kaalu omavad. Kas selles valdkonnas ei mõelnud arengukavas midagi edasi?

Siitam-Nyiri: Meil on käimas KrMSi revisjon, millega aga uus tervistekst veel ei sünni, kuid üks teema on sama digitaalne menetlus. Püüame vaadata nii õiguslikult kui praktiliselt kogu menetluse ahela vaates. Oleme ministeeriumis palganud inimese, kelle üks ülesanne on digitaalse kriminaalmenetluse „visioon“ kokku kirjutada. Ta käib läbi kõiki asutusi alates uurimise algusest kuni lõpuni välja ja koostab selle pinnalt konkreetse tegevuskava. KrMS-i revisjoni raames püüame õiguslikult lahendada need küsimused, kus näeme, et kehtiv seadus takistab digitaalset menetlust. Püüame teha teksti võimalikult tehnoloogia neutraalseks, et saaksime kasvõi etapiliselt näiteks Prokuratuuri infosüsteemi lahendustega jõuda järgmise aasta lõpuks sinnamaale, kus suudame öelda, et meil on valmisolek teha näiteks kiirmenetlus täies mahus digitaalselt, ilma, et õigus takistaks.

Pikamäe: Ehk kaotatakse ülemäärane üksikasjalikud nõuded määrustele, mis seaduses praegu on?

Siitam-Nyiri: Just, ja ka näiteks see, kas otsusel peab allkiri olemas - kelle jaoks otsust allkirjastame, mida sellega tõestame, kas see peab olema paberil või digitaalselt ja kas üldse on vaja allkirjastada või

piisaks infosüsteemis vaid linnukese märkimisest. Meie vaatame vaid kriminaalmenetluse aspektist, kuid allkirjastamine teema puudutab kõiki menetlusi.

Pikamäe: Sama küsimuse tõstataksin ka selleaastases parlamendi ettekandes. Kohtusüsteemis on allkirja andmisele niivõrd suure jõu omistamine küsitav.

Pilving: Väljendan oma poolehoidu, et isegi kui need määrused või kohtuotsused tuleb lõpuks välja printida, siis see, et neid ei peaks Wordis vormistama koos digiallkirjaga, on juba võit.

Saabub Kai Härmand

Pikamäe: Kas Kai Härmand soovib TsMS-i muutmise osas kohtumenetluse tõhustamise teemal sissejuhatuseks midagi lisada.

Härmand: Minu ettekanne on seotud ka sellega, mida kohus võiks laiemas plaanis tulevikus teha. Üldiselt tsiviilkohtumenetlus toimib hästi, mõned asjad on, mida võiks muuta.

Kangur Gontšarov: Toetan muudatusi, mis kergendavad kohtuniku tööd. Olen aga eraldi kirjaliku menetlusplaani vastu. See on ajas muutuv ning kui algul koostad ühe plaani ja hiljem hakkad uut koostama, siis see on liigne toiming.

Arrak: Tõhustamise juures on eesmärk mitte kiirendada ja menetlusajale rõhku panna, vaid rõhuda kvaliteedile. Kui vaadata, aga mõõtmise ja indikaatorite sihttasemeid, siis ei ole ühtegi kvaliteedimõõdikut, küll aga tuuakse välja, et asju tuleb kiiremini teha. Millest selline vastuolu? Kas menetlustähtaegade lühendamiseks on enam vajadust või oleme optimaalse taseme saavutanud? Kas see eesmärk on kooskõlas sellega, et kvaliteeti on vaja parandada?

Lippus: Kui trafaretsed asjad ei võta kohtunikul enam nii palju aega, siis ka keerukamad menetlused saavad kiiremini tehtud.

Arrak: Seega tehnoloogilised lahendused võiksid selleni viia.

Luha: Oleme jõudnud optimaalsele kokkuleppele, et üldjuhul lõpeb tsiviilmenetlus, haldusmenetlus ja üldmenetlus maakohtus aastaga ning kriminaal- ja väärteomenetlus ning lihtmenetlus poole aasta jooksul. Kiirustamist ei ole. Me loeme vanaks asjaks, mis on maa-või halduskohtus kaks aastat ilma lahenduseta. Kohtunikul ei saa olla pidevat survet, et Justiitsministeerium tahab veel menetlusaega lühemaks, pigem peab menetlus olema kvaliteetne. Arengukavas püüdsime sihttasemete osas ennustada, mis võiks olla kasutegur, kui võtame tehnoloogilised lahendused kasutusele.

Arrak: Miks on eelmisel nõupidamisel väga teravalt tõstatatud küsimuse valguses kohtuteenistujate palga osas nii madal eesmärk pandud? Ehk, et olemegi rahul, et makstakse konkurentsivõimetus palka. Kohtusüsteemi ootus on kohe nüüd ja praegu, kuid arengukava järgi oleksime justkui nõus 5 aastat ootama.

Luha: Indikaatorite leidmisega ei ole me koormanud tööühmaliikmeid, ega KHN-i. Võtame tänuvärselt vastu kõik ettepanekud neid sisulisemaks ja paremaks muuta. Me prognoosisime tõesti neid kõiki olemasoleva pinnalt, need ei ole kindlasti kivisse raiutud ja neid saab muuta.

Lippus: Eelmise nädala KHN-i jõuline tegevus eelarve menetluses ei olnud pool aastat tagasi ette ennustatav. Kui teha RES taotlus arengukava pinnalt ja minna taotlema, et kohtuametnikud saaksid turuga võrdväärset palka, siis loomulikult peab see olema sellisena ka kirjas.

Pikamäe: Sellisena võiks selle kirja panna. Eesmärk on viia kohtuteenistujate palgad konkurentsivõimelise tööturu tasemele.

Lippus: Hetkel väljatoodu annab kõigile osalejatele aimu, mida me kohtumenetluse tõhustamise kvaliteedi all mõeldame. On näha, et me ei mõõda näiteks edasikaebamise või lahendite tühistamise protsenti.

Lapimaa: Me räägime läbisegi automatiseerimisest ja menetlusplaani. Tegelikult on kohtunike täiskogul heaks kiidetud kohtumenetluse hea tava, milles on nõue, et kohtunikud peavad menetlusosalisi toimuvaga kursis hoidma, et ärevust ja teadmatust kohtuprotsessi osas maha võtta. Menetlusplaan ei ole haldusakt, mille muutmiseks peab olema eraldi menetluskord ning see ei takista asja menetlemist nõuetekohaselt. Asja mõte on, et kui inimene tuleb kohtusse ja esitab hagi, siis ta ei pea olema 7-8 kuud teadmatutes, millal toimub eelistung, esimene istung või millal on oodata otsust, erinevalt kriminaalmenetluse üldistungist, kus menetlusplaan pannakse paika. Faktiliselt ei ole see hea tava ellu rakendunud, ilmselt nendel samadel praktiliselt põhjustel, mis Iris Kangur-Gontšarov eelnevalt välja tõi. See on kohtuniku poolne vaade asjadele ning peame siin tegema ikkagi sammu teisele poole vastu ja arvestama menetlusosaliste huvidega. Me näeme, et ilma seadust muutmata ei hakka tõenäoliselt menetlusplaan kohtumenetlusesse tekkima.

Kerstna-Vaks: Saan aru, et tahaksime seadusesse sätet menetlusplaani kohta eelmenetluses. Rääkisime aga, et meil võiks olla IT lahendus selleks. Tean hea tava normi väga hästi ja see on hea ja õige põhimõte. Mina ja Kai Härmand õpetame noorkohtunikele menetlusplaani koostamist ning ei vaja selleks seadust. Meie õpetame metoodikat, ehk milliste sammudega sisse tulnud asja lahendatud saad võimalikult ökonoomselt. Ei kujuta ette, milline see norm välja näeks. Oma praktika pealt tean, et igas asjas ei hakka ma mõtlema kohe, mis see menetlusplaan on. Pigem on meil need õppeülesanded ka keerulisemaid ja erinevaid menetlustoiminguid (istung, paikkondlikud vaatlused, ekspertiis jne) sisaldavad. Küsimus on, mis see menetlusplaan on?

Härmand: See võib olla suuliselt ka kohtu eelistungil antud.

Lapimaa: Menetlusplaan võib seisneda ka ühes lauses, kus antakse teada, mis ajal on tõenäoliselt otsust oodata, arvestades neid ja neid asju.

Kerstna-Vaks: Ei ole nõus, et see ongi menetlusplaan.

Vallikivi: Minu, kui esindaja jaoks piisaks täiesti, kui kohtunik ütleb pärast esimese dokumendi kättesaamist oma ajakava - kustjalt tahan vastust selleks ajaks, kommentaarid hagejalt kustja vastusele selleks ajaks ning vaatan selle asja läbi eeldatavalt nt paari nädala täpsusega. See oleks abiks. Kui menetluse keskel asjad muutuvad ja on täiendavaid menetlustoiminguid vaja teha, siis on see teine asi. Kahtlen, kas seda on vaja seadusesse kirja panna. Seda head tava võiks hakata rakendama.

Jerofjev: Saan murest aru, menetlusplaani tegemine nõuab aega. Kui see käib nii nagu Hannes Vallikivi ütles, siis sellega olen nõus, aga normi ei sooviks. Arengukava punkt 2.1.1 osas häirib mind viimane lause. Olen nõus sellega, et „Töötame välja menetlusseadustike muudatused, mis esiteks võimaldavad menetlusosalisel taotleda videokonverentsi kasutamist...“, aga lause teine osa, et „...juhul kui kohtunik ei otsusta teisiti, siis peetakse kohtuistungeid videokonverentsi vahendusel“. See viitab, et reeglina toimubki videokonverentsi vahendusel, aga tsiviilmenetluses peaks reegel olema siiski suuline kohtuistung ning kui menetlusosaline taotleb, siis võib videokonverentsi teha.

Lahkub Kersti Kerstna-Vaks

Agarmaa: Õiguskaitsleri kantseleis näeme küll vajadust, et inimestele selgitataks, kui kaua asjaga aega läheb. Piisaks väga lihtsast ülevaatest, kuna inimesed ei tea, mis menetlustoiminguid tehakse. See ei peaks olema õigusnormi tasemel sätestatud, vaid see on töökorralduse loomulik osa.

Lippus: Tõhususe töörühmas olid ka esimese astme kohtujuhid ning sealt tuli sõnum, et kui seda ei ole seaduses, siis see tööle ei hakka.

Härmand: Tegelikult on meil see säte olemas - TsMS § 392. eelmenetluse ülesanded. Need ongi toimingud, mida menetlusplaani peab tegema. Lõige 2 ütleb et kui asi tuleb läbi vaadata kohtuistungil, valmistab kohus asja arutamise ette niisuguse põhjalikkusega, et asja saaks katkematult lahendada ühel kohtuistungil. See ei tähenda, et ta kaks päeva enne kohtuistungit seda teeb, vaid kogu sätte mõte on, et kohtunik on asja menetluse ohjaja ja juhtija ning ta panebki paika, kuidas selle lahendini jõutakse. Kui kirjutame seadusesse sätte, et kohtunik teeb menetlusplaani, ei taga see, et kohtunik seda sätet täidab, kui seda ka praegu ei tehta. Endiselt tuleb ringkonnakohtust ja Riigikohtust tagasisidet, et kohus ei ole piisava põhjalikkusega asja ette valmistanud, et asja lahendada esimeses astmes, ometigi on see põhimõttena seaduses sees. See on rakendamise küsimus.

Lippus: Pakuks, et teeme IT vahendi enne valmis ja uurime, kas mugavamad töövahendid aitavad menetlusplaani rohkem praktikasse tuua. Me ei taha hakata võitlema kohustusliku menetlusplaani sissetoomise nimel, kui seda ei soovita.

Pikamäe: Keegi ei vaidle vastu, et kohtumenetlus on kohtute arengukava A ja O – kohus toimetab kohtumenetluseseaduste alusel ja kõik, mis on menetluseseadustes kirjas, avaldab mõju kohtu tegevusele sh menetlustähtaegadele ja menetluse keerukusele. Rõhutada tasub, et Justiitsministeeriumis üks käsi ei tea, mida teine käsi teeb. Menetluse ja kohtute haldamise lahkulöömine ministeeriumi eri osakondade vahel tähendab, et kohtud saavad tihti osadest olulistest menetluseseaduste muudatustest teada liiga hilja. Nii ei tohiks see olla. Kõik menetluseseaduste eelnõud peaksid sisaldama mõjuanalüüsi selle kohta, kuidas muudatus kohtunike tööd mõjutab (menetluse kestus, edasikaebamine jne). Laiemalt olen seda meelt, et meie kohtumenetlused tervikuna vajaksid ülevaatamist, kuivõrd on kohti, kus kohtumenetlus toodab ise menetlust, ehk et asjad annavad alust omakorda määrusmääruse tekitamiseks, mis läbivad kõik kolm kohtuastet. Näiteks Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on juhtumeid, kus teame, et põhiasi on ammu lõppenud kokkuleppega esimeses astmes ja Riigikohtus vaieldakse kassatsiooni korras sellest välja kasvanud vara arestimise määruse üle, mis on absurdne. Kogu menetluse kett vajaks ülevaatamist selle pilguga, et printsiibis peaksid kõik menetluse käigus tehtavad toimingud ja otsused olema vaidlustatavad koos lõpplahendiga. Peab olema mõjuv põhjus, tugev põhiõiguste riive, mis annab aluse menetluslike toimingute ja otsuste vaidlustamiseks menetluse kestel ning kui seda ei ole, siis saab lõpplahendis nende peale kaevata. Teiseks peaks vaatama kohtusüsteemi siseselt, kas kõik määruskaebused peavad ikka jõudma Riigikohtuni. Olen sügavalt seda meelt, et ringkonnakohus peaks paljudel juhtudel tegema lõpplahendi. Kui seal on vaja praktikat ühtlustada, siis lõpplahendi peale kaebamine annab võimaluse tulla konkreetse küsimusega Riigikohtusse. See loogika on tänaseks läinud kaduma, mis raskendab ka menetluse läbiviimist. Siin tekib ka küsimus, kas mingid asjad võiksid alata ringkonnakohtust, kas kõiki asju on põhjust menetleda läbi kolme kohtuastme, kas mingid asjad ei vääri üldse edasikaebamise lubamist (nt väikesed rahatrahvid väärteoasjades)? Samuti riigihangete vaidlustamiskomisjon, mis pole ainuke näide - on terve hulk kohtumenetluse eelseid menetlusi, mis toimuvad nagu kvaasi õigusemõistmisena ja millel on kõigil eraldi menetlusnormid (nt töövaidluskomisjon). Mida nendega teha? Kas seal peaks olema ühtne regulatsioon, kas neid üldse on vaja või saaks seda ressursi üle tuua kohtusüsteemi, kuna nii saab lihtsamalt? Meil on ka justiitshalduskaebused (vangide kaebused), mis algavad vanglast, läbivad vaidemenetluse ja sõidavad läbi kolme kohtumenetluse astme. Kohtumenetluse tõhustamine peaks tegelema menetluse nende oluliste aspektidega, mis annaksid võimaluse kohtusüsteemil lasuvat koormust vähendada. Menetluseseadustiku muudatused peaksid olema tehnoloogia neutraalsed, et võimaldada ka digitaalseid toiminguid, kuivõrd paljud praegused lahendused ei lubagi muud lähenemist kui Wordi faili üleslaadimine ja selle digiallkirjastamine.

Mis puudutab menetlusplaani, siis arvan, et kui mingi asi menetluseseadusesse kirjutada, siis on sellel ka menetluslik tagajärg. Ehk, et ei ole mõtet kirjutada seadusesse norme, millel ei ole õiguslikku mõju. Menetlusplaani kirjeldamine seaduses võib kaasa tuua arutelu selle üle, kas selle koostamata jätmine on oluline menetlusnormi rikkumine ja kas see toob kaasa lahendi tühistamise. Üks negatiivne näide ülereguleerimise kohta oli 2011 a. kriminaalmenetluse seadustiku muutmine, kus kirjutati ette küsimuste definitsioonid, mida võib esitada ja mida mitte. Kui küsimus on selles, et kohtunikud võiksid paremini menetlust planeerida, siis on see saavutatav menetluseseaduse väliste meetoditega näiteks digitaalse töövahendi näol. Alateema menetluse tõhustamine on arengukavas suur tükk, mis vajab tervikuna läbimõttlemist. Hea näide on viimased HKMS-i muudatused, kus tõmmati koomale põhjendamatu edasikaebusi ja lihtsustati menetlusel lasuvat koormust. Seaduse muutmisel võiks alustada lihtsatest asjadest. Üks on tsiviilkohtumenetluse menetluskulude väljamõistmine, mis on ülimalt keeruline ning mistõttu pole võimalik seda kohtujuristidele lahendamiseks anda. Võiks olla lihtsam süsteem, mis võimaldaks nimekirja alusel menetluskulusid kokku arvata ning edaspidi ei pea selleks kohtuniku ressursi kasutama. Teine asi on kättetoimetamine, millega võiks kiiremini püüda edasi liikuda. See mõjutab elu igapäevaselt.

Lippus: Kommunikatsiooni valdkonda ei plaaninud me nõupidamisel arutada, kuna seda ei nimetatud punktina, mida peaks KHN-i istungil käsitlema. Küll aga võib arutada, kui kellelgi mõtteid selles osas on. Teemad olid näiteks teha avaliku e-toimik kasutajasõbralikumaks ning kehtestada menetlusosalistega suhtlemiseks ühtsed teenusstandardid.

Seoses kohtupersonaliga on vajadus kehtestada tugipersonalile kvalifikatsioonistandard. Praegu kohtujuristide kvalifikatsiooniga probleeme ei ole, kuid oleks vaja, et nad oleksid motiveeritud, vaja on pakkuda arendusvõimalusi ning juhtida neid nii, et nad tunnevad ennast väärtustatuna. Nendest tuleb kohtunike järelkasv suures osas. Mis puudutab muud tugipersonali, siis ääretult madal palk on põhjustanud seda, et kvalifikatsioon on madal. Et kvalifikatsioon tõuseks ei piisa ainult palgatõusust. Oleme selgelt läinud seda teed, et tegeleme madala palgaga enne kui kehtestame kõrgemaid kvalifikatsiooninõudeid. Kohtuistung sekretäri ja kohtukantselei töö on oma sisult muutunud ja on veel palju muutumas. Tugipersonali töökoormuse erinevus on suur probleem, mis on statistiliselt välja võetav toimingute arvu järgi. Pragmatilistel põhjustel on tekkinud töötasude erinevus Harju Maakohtu ja teiste kohtute tugipersonali osas, kuid tegelikult peaks töökoormus olema ühtlane ja ka töötasu olema töö väärtusele vastav. Mõte on kehtestada tugipersonali teenusestandard, milles pannakse paika, mida kohtunik tugipersonalilt oodata võib ja saab ning selle pinnalt vaadatakse, kui palju on kohtunikul tugipersonali ressursi vaja. Praegu on igal kohtunikul oma menetlusgrupp, mis on tugipersonali osas kõikidel sama suurusega, sõltumata tegelikust koormusest (välja arvatud väga üksikud erandid). Analüüsi käigus võib selguda, et tegelikult erinevad töökoormused päris palju ja ressursi tuleks ringi jagada. Personali jaoks on vaja arendada töökeskkonda ja ka töövahendid (nt kohtute infosüsteemi). Paindlike töötingimuste pakkumine on kohtuhalduse enda kätes.

Kangur-Gontšarov: Millega me motiveerime, kui seome kohtujuristide palgad lahti kohtunike palgast? Täna on õhus ka küsimus, kas kohtusekretäride palk võiks olla sama, mis keskmiselt avalikus sektoris samaväärse töö eest. Kaugele nii ei jõua. Meil on väga tublid kohtujuristid ja oleks kahju, kui nad süsteemist ära liiguks palga tõttu.

Lippus: Kohtujuristide teemat oleme arutanud. Me ei taha olla selles lõksus, kus kogu süsteemi tulev lisaraha kulub kohustuslikult kohtujuristidele. See ei tähenda, et meil ei peaks endal süsteemis sees olema kokkulepped, et me püüamegi hoida kohtujuristi palga vähemalt pool kohtunike palgast. Sealt tulebki tegelikult vajadus teenusstandardi järgi. Võib olla iga kohtunik ei vaja ühte kohtujuristi igas kohtus vastavalt menetlusliigile. Esmane prioriteet on ikkagi praegu madalalpalgalised. Usun, et kohtujuriste on võimalik motiveerida lisaks palgale ka muudmoodi. Järgmisel aastal kohtujuristide palk tõuseb indekseerimisega, sealt edasi peab tegema muudatusi, et nende palk oleks konkurentsivõimelisem.

Arrak: See on ju eeltingimus kohtumõistmise jätkumise ja taseme hoidmiseks. Kohtujuristid tagavad kohtumenetluse kiiruse ja kvaliteedi. Nüüd ütleme, et ühe arvelt saab teine grupp raha, ehk kohtujuristide palgad seotakse lahti, neile midagi juurde ei anta, nende palgad lähevad alla ja selle arvelt saab madala palgaliste palku järgi aidata.

Lippus: See ei ole nii. Süsteemisestest kokkulepetega on kohtujuhtidel võimalik hoida kokkuleppeid, et kohtunike järelkasv on tagatud kõige paremate kohtujuristidega. Kui süsteem lisaraha ei saa, siis kõikide kohtujuristide palk ei saa tõusta sama sammuga kui kohtuniku palk, sest selleks ei jätku raha. Järelkasv ei tuleks iseenesest ainult palgatõusu kaudu, vaid neid inimesi tuleb süsteemis ka süstemaatiliselt arendada.

Pilving: See, et lisaks palgale tuleb kasutada ka muid instrumente, on iseenesest mõistetav, aga see, et tuleb muid instrumente kasutada ei õigusta palga maksmata jätmist.

Lippus: Arengukava püüab pakkuda neid lahendusi ka siis, kui ei tule suuremat lisaraha koguaeg. Tugipersonali teenusstandard loob alused vajadusel kohtujuristide arvu vähendada, selleks et meil oleks kohtunike järelkasv ja kvaliteetne tugi õigusemõistmisele tagatud. Kui kohtujuristide palk on pool kohtusüsteemi palgakulust, siis tuleb olla kindel, et see raha on efektiivselt kasutatud. Kohtujuristide koormus ei ole praegu võrdne ja võrreldav.

Jerofejev: Tuleb välja, et koguaeg on kohtusüsteemis alarahastus ja kogu aeg tuleb lisaraha taotleda. Tegelikult peaks peame saavutama olukorra, kus raha tagatakse normaalselt ja ei oleks pidevalt alarahastust. Arengukavas võiks rõhuda just sellele. Palk tuleb ära tõsta ja saavutada selle konkurentsivõimelisus. Kohtujuhtidele otsustusõiguse andmisel saavad nad ise vaadata, kas nad maksavad kohtujuristidele pool kohtuniku palka või mitte ning see võib tekitada ohtu ja ei aita kaasa ka normaalse tööohkkonna loomisele.

Pikamäe: Arvan, et motiveeritud tugipersonali all võib silmas pidada ka palga poolest motiveeritud. Pidades silmas palkade hetkesisu, mis on meie tugipersonali puhul kõige suurem probleem, siis võiks esimest punkti täiendada ja selle mõtte otsesõnu kirja panna.

Lippus: Nõus, see on kirjeldatud Justiitsministeeriumi arengukavas ja palkade konkurentsivõimeliseks saamise ja selle jätkumise tagamise eesmärgi saab ka kohtute arengukavasse sisse panna.

Pikamäe: Nendele eesmärkidele keegi vastu ei vaidle. Kas on veel midagi mida arengukavaga seoses peame käsitlema?

Lippus: Küsiks Riigikohtu vaadet kohtute kommunikatsioonistrateegia ja selle arengukava omavahelise seose kohta. Me hakkasime arengukava tegema sel ajal, kui me ei teadnud, et kommunikatsioonistrateegia läheb uuendamisele, seega käsitlesime arengukava kolmandas eesmärgis samuti kommunikatsioonivaldkonda. Kas on vajadust sellega tegeleda?

Pikamäe: Kuna kommunikatsioonistrateegia uuendamise protsess pole veel lõpuni jõudnud, siis peaks ära ootama töö tulemused ning kui see on valmis ei näe takistust seda eraldi KHN-is arutada. Praegu jään vastuse võlgu.

Lahkuvad Hannes Vallikivi ja Rubo Kikerpill

Lippus: Jätame avalikkuse ja meediaga suhtluse efektiivsemaks muutmise praegu arengukavasse sisse. Muu puudutab seda, mida teeme avalikkusega suhtlemisel avaliku e-toimiku arendamisel, kuidas menetlusosalisega suheldakse kohtu poolt ning kohtute veebilehe teemad.

Pikamäe: Jääme kokkuleppe juurde, et täna läbi arutud märkused töötatakse läbi ja võimaluse korral tulla arengukavaga KHN-i tagasi detsembris ühe päevakorrapunktina.

Pilving: Täna kõlanud ettepanekute kõrval tuleks ka kirjalikult saadetud ettepanekud arengukavas läbi mõelda.

Lippus: Detsembri KHN-i tuleme ka väärtuste teemaga. Soovime kõikidelt kohtusüsteemi inimestelt küsida väärtuste osas sisendit, saamaks teada, kuidas need kõiki kõnetavad. Arutame seda, kui kõik on saanud kaasa rääkida. Visioon ja väärtused võiksid olla kogu kohtusüsteemile ühised.

Kai Härmand andis ülevaate plaanist muuta õiguslikku korda laste suhtlusõiguse lahendite täitmisel esinevate probleemkohtade lahendamiseks. Võimalikud lahendused oleksid:

- 1) suhtluse hooldaja instituudi loomine, mille kohaselt oleks inimene, kes korraldab lahus elava vanema ja lapse suhtlust, kuid ei sekku sellesse sisuliselt (nt lapse üleandmise viis ja koht);*
- 2) lepitusmenetluse reformimine lapsega seonduvates asjades kahes etapis. Lühem perspektiiv on lepitusmenetluse kohustuslikkuse kaotamine ja kohtule kaalutusõiguse andmine, millist meedet rakendada – lepitusmenetlus või sunnivahend. Pikem perspektiiv on vaidluse korral kohustuslik lepitusmenetlus kohtumenetluse esimese menetlustoiminguna;*
- 3) suhtlusõiguse lahendite sunnivahendite kohaldamise õiguse andmine kohtule, mis puudutab eelkõige sanktsioneerivat tegevust ning järelevalvet ja võimaldab kiirelt reageerida vanemapoolsetele rikkumistele (nt muudetakse suhtluskorda, sanktsioneeritakse vanema tegevust).*

Tegemist ei ole detailset läbi arutatud plaaniga eelnõu mõttes.

Lahkuvad Liivi Loide, Virve Altuhova ja Piia Jaaksoo.

Pikamäe: Kas selle plaaniga kaasneb ka kalkulatsioon kui palju see kohute töökoormust suurendab?

Härmand: Täitemenetluse kohtu alla toomine eeldab loomulikult lisa inimressurssi ja ajaressurssi, kuid plaan ei ole meil veel mõjuanalüüsi läbinud ning kalkulatsioone meil veel pole. Kindlasti teeme need.

Pilving: Rahakott tuleb kaasa panna. Kuna laste heaolu ja vanemate põhiõigused on kaalul, siis soovitan tõsiselt mõelda, kas kohus on õige koht. Täitmine ei peaks olema kohtu põhifunktsioon. Olen meelitatud usaldusest, et kohtuid nähakse päästjatena, aga kohtutele on järjest taolisi funktsioone

lisatud nii tsiviilis kui kriminaalis. Soovitakse, et me kõiksugu lube välja annaks, aga tahaks jääda ennekõike oma põhiliistude juurde. Seda tuleb tõsiselt kaaluda.

Arrak: Hea meel, et see teema on liikuma lükatud. Kuna on plaanis pikem perspektiiv saavutada, ehk lepitusmenetlus? On see reaalne, et see üldse käivitub?

Härmand: Ajagraafikut ei oska öelda. Ka Sotsiaalministeeriumil ei ole sellele ideoloogilist vastuseisu ja raha tuleb leida riigieelarvest.

Arrak: Positiivne on, et kohtu lepitusmenetlus muudetakse vabatahtlikuks alternatiiviks nagu selle sätte mõte on algusest peale olnud. Ilmselt näeme kohtusüsteemis kõik selle küsimuse puhul, et kohus ei ole õige institutsioon nende küsimustega tegelemiseks. Mida rutem saame need vaidlused suunata õigesse kohta, seda parem see oleks. Täitemenetluse kohtu alla toomise osas uurin, milleks see hea on? Kohus ei saa ju täitemenetluses midagi teha, väljaarvatud täituri taotlusel sunnimeetmete määramine trahvide näol. Mis on kohtu funktsioon? See ei ole õigusemõistmine, ehk et kõik, mis puudutab suhtlemist lapsega, võiks olla suunatud inimlikumasse keskkonda. Tuleks pehmemaid variante saavutada ja kohus oleks viimane institutsioon, mis ütleb, kuidas toimida, kui kuidagi teisiti ei saa.

Härmand: Esiteks jääb ära täituri ja kohtu vaheline pendeldamine. Praegu proovib täitur otsust täita, teeb taotluse ja kohus vaatab läbi. Ajafaktor on oluline.

Arrak: Kas mõte on, et kohus ütleb, kuidas suhelda tuleb ja küsib kohe järgmine nädal, kas on kokku saadud vms?

Härmand: See on eelkõige suhtluse hooldaja ülesanne.

Arrak: See vajab sügavat läbimõttlemist, see tekitab kohtule koormust ja kohus ei pruugi olla kõige adekvaatsem koht asjaga tegelemiseks.

Jerofejev: Suhtlushooldaja idee on õige, kes igapäevaselt raha eest tegutseb, kuna see, et vanemad tülitsevad jääbki nii. Ei oska praegu öelda, kuidas eestkostjate rahastamisega on? Kui tahame eestkostjaid määrata, siis probleeme ei ole, kui isik, kellele eestkoste määratakse on rikas. Kui ideele raha taha ei leita, siis ei ole midagi rääkida.

Lahkub Ivo Pilving

Härmand: See on menetluskulu, mis tuleb vanemate taskust, kui nad ise kokkuleppele ei saa.

Jerofejev: See tekitab vaidluse omavahel, kes menetluskulusid kannab.

Kangur-Gontšarov: Probleem täitmisel seisneb selles, et ei ole kõrvalist inimest, kes jälgiks täitmist ja oleks suhtlemise juures, kuivõrd isa ja ema tihtipeale ei usalda teineteist. See on kohaliku omavalitsuse ülesanne, leida need inimesed, see ei ole kohtu roll.

Pikamäe: Suured tänud, et teemaga KHN-i ette tuldi. Seda küsimust tuleks põhjalikult kohtutega läbi arutada, enne kui see teoks saama hakkab. Kui kohtutele tulevad uued ülesanded, siis peaks kaasas olema ka rahastus ja ära tuleks näidata koormuse kasv.

Eelmine reede andis KHN arvamuse Riigikohtu liikme kohale kandideerijate kohta. See konkurss on lõppenud. Pärast põhjalikku kaalumist ja erinevate osapoolte arvamuse ärakuulamist on seisukoht, et Riigikohtu esimees alustab Velmar Bretti kandidatuuri osas Parlamendiga läbirääkimisi tema nimetamiseks Riigikohtu liikmeks. Riigikohtu esimehele on ka tulnud kaks lahkumisavaldust Riigikohtu liikmete seast. Järgmise aasta 1. septembrist soovivad lahkuda Riigikohtu kriminaalkolleegiumi liige Eerik Kergandberg ja tsiviilkolleegiumi liige Malle Seppik. Avaldused edastatakse lähiajal parlamendile menetlemiseks, pärast mida on oodata jälle kaht uut konkurssi Riigikohtu liikme leidmiseks.

Markeerin ära ka, et Sotsiaalministeeriumist läks mulle teadaolevat kooskõlastamisele väljatöötamiskavatsuse eelnõu, millega soovitakse muuta senist kohtunike sotsiaaltagatiste süsteemi, mis puudutab riigihüvitist tööülesannete täitmise käigus hukka saanud riigiametnikele. Plaan on anda

see küsimus riigi käest kindlustusele üle. See plaan vähendab järjekordselt kohtunike tagatise, millega ei saa nõus olla. Tundub, et läbi on mõtlemata rahaline külg, kuna see võib minna oluliselt kallimaks, kui praegune süsteem, kus riik annab oma tagatise selleks puhuks. Erakindlustuste puhul võiks see tähendada oluliselt suuremat väljaminekut. Kohtute talitus ja ka kohtunike ühing võiksid selle tähelepanu pöörata. Seda küsimust võib ka KHN-is vajadusel arutada.

Suur tänu maratonnõupidamise eest!

Otsus: KHN-i istungil tehtud märkused esimese ja teise astme kohtute arengukava kohta töötatakse läbi ning arengukava lõppversiooni kohta kujundatakse seisukoht detsembrikuisel KHN-i istungil.

Istungi lõpp 21.09.2018. a kell 16.32

/allkirjastatud digitaalselt/

Priit Pikamäe
Juhataja

/allkirjastatud digitaalselt/

Signe Usar
Protokollija